

Osmanlı'da Asayiş Sağlamaya Yönelik Bir Uygulama: Rumeli Çeteler Layihasının Tatbikine Dair Bir İnceleme [1909-1910]

A Practice to Ensure Public Order in the Ottoman: A Review on the Implementation of the Rumelia Gangs Report [1909-1910]

MAKALE BİLGİSİ

ARTICLE INFO

Araştırma Makalesi Research Article

Sorumlu yazar:
Corresponding author:

Mustafa Dağ
Harran Üniversitesi
mustafadag@harran.edu.tr

Başvuru / Submitted:
16 Mayıs 2024

Kabul / Accepted:
9 Temmuz 2024

DOI: [10.21021/osmed.1485346](https://doi.org/10.21021/osmed.1485346)

Atıf/Citation:

Dağ, M. "Osmanlı'da Asayiş Sağlamaya Yönelik Bir Uygulama: Rumeli Çeteler Layihasının Tatbikine Dair Bir İnceleme [1909-1910]", Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi, 23 (2024): 142-166.

Benzerlik / Similarity: 2

Öz

Rumeli'de özellikle 20. yüzyılın başlarında çetecilik faaliyetlerinde artış yaşanmıştır. Bölgedeki çetecilik faaliyetleri etnik ve mezhepsel farklılık ile sosyo-ekonomik gerekçelerden dolayı zuhur etmiştir. Bu nedenle Osmanlı yönetimi çetecilikle mücadele çerçevesinde birçok nizamnameyi uygulamaya koymak zorunda kalmıştır. Bunlardan biri *Rumeli Vilayetinde Şekâvet ve Müfsidatın Men'i ve Müteccasırların Takip Te'dibi Hakkında Kanun Layihası*dır. 1909 ile 1910 yılları arasında yürürlükte olan nizamnamenin tatbiki çalışmanın ana temasını oluşturmaktadır. Bu kapsamda elde edilen verilerin incelenmesiyle nizamnamede yer alan hükümlerin hangi bölgelerde ne şekilde tatbik edildiğini tespit etmek çalışmamızın temel amacını oluşturmaktadır. 1909 ile 1910 yılları arasında Rumeli vilayetleriyle İzmir ve Aydın bölgelerinde tatbik edilen nizamnamenin hükümlerine dair örnekler arşiv belgeleri ve telif eserlerden istifade edilerek incelenmiştir. Bu çerçevede nizamnamenin tatbik edildiği bölgeler ile oluşan tepkiler, İstidlâ Komisyonlarının yetki ve faaliyetleri, çetelerle mücadelede aktif olan görevliler ve Divan-ı Harp Mahkemeleri ile çetecilere verilen cezalar ayrı başlıklar halinde ele alınmıştır. Bu doğrultuda yürütülen çalışmayla layihanın hazırlanma sürecinin nasıl gerçekleştiği, layihada yer alan hükümlerin neler olduğu, layihanın Rumeli'de hangi vilayetlerde uygulanıp, uygulanmadığı, layihanın Anadolu'da hangi bölgelerde tatbik edildiği, tatbik sırasında karşılaşılan zorlukların neler olduğu, yakalanan çetecilere verilen cezaların neler olduğu ve son olarak layihada yer alan hükümlerin tatbiki karşısında ahalinin göstermiş olduğu tepkilerin neler olduğu tespit edilmiş ve çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Rumeli, Çetecilik, Eşkıyalık, Layiha.

Abstract

There was an increase in gang activities in Rumelia, especially in the early 20th century. Gang activities in the region have occurred due to ethnic and sectarian differences and socio-economic reasons. For this reason, the Ottoman administration had to implement many regulations within the framework of the fight against gangs. One of these *Rumeli Vilayetinde Şekâvet ve Müfsidatın Men'i ve Müteccasırların Takip Te'dibi Hakkında Kanun* it is the petition. The application of the regulations in force between 1909 and 1910 constitutes the main theme of the study. The main purpose of our study is to determine in which regions and how the provisions in the regulation are implemented by examining the data obtained in this context. Examples of the provisions of the regulations implemented in the Rumelia provinces and İzmir and Aydın regions between 1909 and 1910 were examined using archive documents and copyrighted works. In this context, the regions where the regulation was implemented and the reactions, the powers and activities of the İstidlâ' Commissions, the officers active in the fight against gangs, and the penalties given to gang members by the Divan-ı Harp courts discussed under separate headings. The study carried out in this direction covers how the drafting process of the draft took place, what the provisions are in the draft, in which provinces in Rumelia the draft is implemented or not, in which regions in Anatolia the draft is implemented, what are the difficulties encountered during the implementation, what are the penalties given to the captured gang members, and Finally, it was tried to determine the reactions of the people to the implementation of the provisions included in the draft.

Key Words: Ottoman, Rumeli, Gangsterism, Banditry, Layiha.

Giriş

Çetecilik; yasadışı işleri yaparak, etrafa korku salarak ve küçük topluluklar halinde silahlı şekilde dolaşarak bölge asayişini bozma girişimlerinde bulunan kişi veya toplulukları tanımlamak için kullanılan genel bir kavramdır. Çete sözcüğünün kullanım alanı geniş olmakla birlikte gayri nizami harp tekniklerini uygulayanlar, resmî kolluk kuvvetlerine karşı mukavemet gösterenler, suç örgütlerine hizmet edenler ile eşkıyalık ve komitacılık faaliyetlerinde bulunanlar da bu kavram kapsamında değerlendirilmektedir. Zira asayiş, mukavemet, suç örgütleri, eşkıyalık ve komitacılık sözcüklerinin geçtiği yerlerde sıklıkla çetecilik kavramının da kullanıldığına şahit olmaktadır.¹

Çeteciler genellikle komitalar tarafından planlanmış ve belirlenmiş eylemleri icra eden veya faaliyete döken kişilerdir. Çete söylemi, ister herhangi bir komitaya aidiyet hissi duysun ister bağımsız şekilde hareket etsin fark etmeksizin asayiş bozma girişimlerinde bulunanların geneli için kullanılmaktadır. Bu kişiler küçük veya kalabalık gruplar halinde silahlı veya silahsız olarak eylemlerde bulunabilmektedirler. Genel olarak 10 ile 15 kişiden oluşan bu çeteciler ayrı ayrı veya sınırlı hareketleri icra etmek için görevlendirilmektedirler. Kendi millî propagandalarını yaparak, himaye ettiklerini düşündükleri veya çıkarlarına hizmet eden halk gruplarını korumakla mükellef olduklarını ileri sürmüşlerdir. Bu nedenle halkla iç içe yaşamışlardır. Bu durum da çetecilerin halk üzerindeki etkisinin yüksek olmasına, isyan hareketlerinde halkı yönlendirme etkilerinin artmasına neden olduğu gibi çetecilerin takip edilerek derdest edilmelerini de zorlaştırmaktaydı.² Halkla iç içe olan çeteciler sıklıkla ahaliyle çatışmalara girişmişlerdir. Bu durum da devletin kanun ile nizamlarına rağmen ahaliye en büyük zararı veren grupların eşkıya veya çetecilerden oluşan kimseler olduğu şeklinde yorumlanmıştır.³

Çetecilikle iç içe olan eşkıyalık kavramına da bakmakta fayda vardır. Nitekim aralarındaki benzerlikten dolayı eşkıyalık kavramının kullanıldığı yerlerde sıklıkla çetecilik kavramına da yer verildiği görülmektedir. Buna göre talihsiz, bedbaht, haylaz, haydut ve yol kesen anlamlarına gelen eşkıyalık kavramı “şâkî” sözcüğünün çoğulu olarak kullanılmaktadır. Kanunlara aykırı olarak hareket eden, başkalarına saldırılarda bulunan, insanların canlarına kastedip, mallarını gasp eden kişiler için kullanılan eşkıyalık kavramı kapsamında değerlendirilen suçlular çeteci olarak da tarif edilebilir.⁴

Daha önce verilen bilgilerden hareketle aynı fiili çağrıştıran çetecilik, eşkıyalık ve komitacılık faaliyetlerinin 19. yüzyıl ile 20. yüzyılın başlarında Balkanlar’da⁵ yaygın olarak yapılmaktaydı. Belirlenen tarihlerde meydana gelen çetecilik faaliyetleri genellikle etnik ve mezhepsel farklılıkların

¹ Olcay Pullukçuoğlu Yapucu, “Bir Çetenin Anatomisi”, *Batı Anadolu Eşkıyalık Tarihi*, 1. bs., haz. Olcay Pullukçuoğlu Yapucu, Cihan Özgün, Ali Özçelik. (İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 2019), 73.

² Mehmet Çanlı, “Balkanlarda Komitacılık ve Çetecilik: II. Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan Oturumlarında Yapılan Tartışmalar ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6/4, (2017): 2826.

³ Türkan Gözütok, Eşkıyalık ve Çakırcalı Mehmet Efe’nin Türk Edebiyatına İzdüşümü”, *Türkbilgi Dergisi*, 21, (2011): 50.

⁴ Aydın Efe, Sıraç Aktürk, “Cebel-i Bereket Livasında Yaşanan Eşkıyalık Olayları (1914-1918)”, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29 (2022): 294; Eric J. Hobsbawm, *Eşkıyalar*, Çev. Osman Akınhay, (İstanbul: Agora Kitaplığı, 2011), 25; Esra Yakut, “Osmanlı Hukukunda Bir Suç Olarak Eşkıyalık ve Cezalandırılması”, *Kepiçe İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, 33, (2012): 21.

⁵ Balkan kelimesi Türkçe sözcük olmakla birlikte sık ormanlarla kaplı sıradağ şeklinde tanımlanmıştır Bkz. Durmuş Akalın, “XIX. Yüzyılda Osmanlı İdaresi Altında Balkanlar ve Köstendil”, *Yeni Türkiye*, 21/67, (2015): 1674; Hatice Akın, Hatice Çetin, “Osmanlı Millet Sisteminin Balkanlar’da Etnik Kimliklerin Oluşmasındaki Rolü”, (Balkanlar’da İslam Medeniyeti Uluslararası Üçüncü Sempozyumu Bildirileri, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, İstanbul Kasım 1-5, 2006), 53.

yanı sıra ekonomik nedenlerden dolayı zuhur etmekteydi. Rumeli’de faaliyet gösteren çeteci gruplar arasında milli çıkarları doğrultusunda hareket eden gruplar ile devlete karşı sosyal ve idari başkaldırıda bulunan kesimler de yer almıştır.⁶ Osmanlı yönetimi ise ayrılıkçı ve ülke asayişine ciddi zararlar vermeye başlayan bu gibi yasadışı hareketlerle mücadele çerçevesinde yeni önlemlere başvurmak zorundaydı. Bu önlemlerden biri de 1909’da yürürlüğe almış olduğu kanun layihasıydı.

Konuyla ilgili literatür taraması yapıldığında son dönem Osmanlı Rumeli’sinde meydana gelen çetecilik faaliyetlerini ele alan birçok çalışmanın mevcut olduğu tespit edilmiştir. Ancak 1909 ile 1910 yılları arasında Rumeli ile İzmir ve Aydın’da çetecilerle yürütülen mücadeledeki hükümleri ele alan *Rumeli Vilayetinde Şekâvet ve Müfsidatın Men’i ve Müteccasırların Takip Te’dibi Hakkında Kanun Layihası*’nın maddelerini ve bu maddelerin tatbikine dair örnekleri inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Çeteler Nizamnamesini konu edinen bu çalışmamızda farklı olarak çetecilik faaliyetlerini önlemek için bu hususta görev icra edecek olan memurlar ile görev icra eden kurumlarla ilgili hükümler değerlendirmeye tabi tutularak nizamnamenin yürürlükte olduğu farklı bölgelerden tespit edilebilen örnekler eşliğinde nizamname hükümlerinin uygulanabilirliği saptanmaya çalışılmıştır.

Bu saptamanın gerçekleştirilebilmesi için birtakım sorulara cevap aranmıştır. Buna göre “layihanın hazırlanma sürecinin nasıl işlediği? layihada yer alan hükümlerin neler olduğu? layihanın Rumeli’de hangi vilayetlerde uygulanıp, uygulanmadığı? layihanın Anadolu’da hangi vilayetlerde tatbik edildiği? ve son olarak layihada yer alan hükümlerin tatbikine dair örneklerin neler olduğu?” sorularına cevap aranmıştır. Bu suallerin cevaplanması için yürütülen çalışmada temel kaynak olarak Çeteler Nizamnamesi ile arşiv belgelerinden istifade edilmiştir. Ayrıca arşiv belgelerinde bulunan bilgilerin desteklenmesi amacıyla araştırma-inceleme eserlere de başvurulmuştur. Bu doğrultuda yürütülen çalışma bir ana başlık ile üç alt başlıktan oluşturulmuştur. Ana başlık altında layihada yer alan hükümlerin tatbik edildiği bölgeler ile bu bölgelerde layiha hükümlerine karşı oluşan tepkiler ele alınmıştır. Birinci alt başlıkta layihanın yürütme organı olarak ifade edebileceğimiz İstidlâ’ Komisyonları’nın yetki ve faaliyetlerine odaklanılmıştır. İkinci alt başlıkta çetecilerle mücadelede aktif rol alan görevliler ve bu görevlilere verilen yetki ile haklar açıklanmaya çalışılmıştır. Son olarak üçüncü alt başlıkta ele geçirilen çetecilerin yargılanmasına tek mahkeme makamı olarak faaliyet gösteren Divan-ı Harp Mahkemeleri ile çetecilere verilen cezalar ayrıntılı şekilde örnekler ışığında değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

1. Layihanın Tatbik Edildiği Bölgeler ve Oluşan Tepkiler

Rumeli’de emniyet ve asayiş ihlal girişimlerini önlemek amacıyla bu gibi kanun dışı girişimlerde bulunan çetecilerin faaliyetlerinin önlenmesi, takip edilmesi ve yakalanması amacıyla 27 Eylül 1909 tarihinde *Rumeli Vilayetinde Şekâvet ve Müfsidatın Men’i ve Müteccasırların Takip Te’dibi Hakkında Kanun Layihası*⁷ adıyla bir nizamname hazırlanmıştır. Bu layihada çetecilere karşı sahada aktif rol oynayacak olan personele, bu faaliyetleri icra edecek olan yürütme organı İstidlâ’ Komisyonu’na, köy ve yolların muhafazasına dair tedbirler, köylü, bekçi, muhtar, İhtiyar Meclisi azalarına, ahalinin bu çetecilere karşı olan vazifelerine, yakalanan çetecilerin yargılanma süreçlerine ve verilen cezalara dair hükümler yer almaktadır. Layiha beş fasıl ve 38 maddeden

⁶ Mehmet Çanlı, “Bulgar Trakya Komitesi (1918-1934)”, *Türk Dünyası İnceleme Dergisi* XI/2, (2011): 278.

⁷ Layiha nüshası için Bkz. Ek-1.

oluşmaktadır.⁸ Hazırlanan bu layiha siyasi suçlulara uygulanmamakla birlikte sadece çetecilik fiilini gerçekleştirmiş olan şahıslar hakkında tatbik edilecektir.⁹

Bu amaçla hazırlanmış olan layiha aynı yıl içerisinde Türkçe, Rumca, Bulgarca ve Sırpça nüshaları hazırlanarak tatbik edileceği vilayetlerin valiliklerine gönderilmiştir. Layihanın iletiildiği bölgeler arasında İzmir, Aydın, Edirne,¹⁰ Selanik,¹¹ Manastır, Kosova, Yanya, İşkodra ve Çatalca da yer almıştır.¹²

Çoğunlukla Rumeli'ye gönderilen bu nüshalar doğrultusunda layihanın uygulanması için harekete geçilmesi üzerine ahaliden birtakım tepkiler gelmiştir. Bu tepkilerin cereyan ettiği bölgeler arasında Varna yer almıştır. Bin kişiden oluşan bu Bulgarlardan oluşan grup 17 Ocak 1910 tarihinde saat 10.00 sıralarında Varna Belediyesi'ne ait olan binanın önünde toplanmıştır. Bu grup Çeteler Layihası, Meşrutiyet Hükümeti ve Jön Türkler aleyhine sloganlar atarak eleştiride bulunmuştur. Ayrıca Osmanlı kanunlarına riayet etmelerine ve meşruti yönetime sadık olmalarına rağmen Osmanlı hükümeti tarafından bölgede adaletin sağlanmadığını, özellikle Bulgarlar aleyhine girişimlerde bulunduğundan yakılarak Makedonya'da¹³ otonom bir yönetim düşüncesini savunduklarını belirtmişlerdir.¹⁴ Grup her ne kadar olaysız dağılmış olsa da konuyla alakalı Osmanlı hükümeti, Sofya yönetimiyle iletişime geçerek konu hakkında tahkikat sürecini başlatmıştır. Bu doğrultuda Bulgarların bölgede yaşamış olduğu sorunların neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.¹⁵ Bu örnekten hareketle Makedonya'da nizamnamenin aksine tepkilere sebep olan düşüncenin idari yönetim olduğunu söylemek mümkündür. Zira bu tarihlerde bölgede milliyetçilik düşüncesiyle sık sık ayaklanmaların meydana geldiği bilinmekteydi.

Konuyla alakalı yapılan araştırmalar neticesinde Osmanlı hükümetinin idaresi altında 100.000 Bulgar asıllı vatandaşın olduğu saptanmıştır. Bulgarlar arasında bulunan birtakım grupların Osmanlı hükümetine karşı girişimlerde buldukları, bölge asayişini bozma girişimlerinde oldukları ve çetecilik faaliyetlerini icra ettikleri tespit edilmiştir. Bu nedenle layihanın Bulgarların yoğun olarak yaşamış oldukları bölgelerde tatbik edilmesi kararlaştırılmıştır. Buna karşın ilk tepki Makedonya Bulgarları¹⁶ tarafından gösterilmiştir. Viyana'da çıkarılmakta olan Correspondanis Politik Gazetesi'ne ilan verilerek layiha aleyhine metinler neşredilmiştir. Bu neşriyat ve layihaya aykırı hareket edilmesi neticesinde 50 Bulgar ailesinin ikamet etmiş olduğu bölgeden farklı bir mahalle

⁸ Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Dâhiliye-Muhaberat-ı Umumiye İdaresi (DH.MUI)*, 2/43.

⁹ BOA, *DH. MUI.*, 80/11.

¹⁰ Adliye Nezareti tarafından Edirne Valiliğinden 1910 yılı içerisinde nizamnamesi çerçevesinde derdest edilip yargılananlara dair istatistiki veriler istenmişti. 1 Ocak 1910'da verilen cevapta derdest edilip yargılanan şahsın olmadığı belirtilmiştir. Bkz. (BOA, *DH. MUI.*, 17/15).

¹¹ 26 Ekim 1909'da birkaç gün içerisinde nizamnamenin bölgede tatbik edilmeye başlanacağı belirtilmiştir. Bkz. (BOA, *DH. MUI.*, 17/50).

¹² BOA, *DH. MUI.*, 17/7; BOA, *DH. MUI.*, 17/11; Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Dâhiliye-Tahrirat Kalemi (DH. EUM. THR)*, 11/12.

¹³ Makedonyalılar, çetecilik ve komitacılık savaşlarında uzmanlaşmışlardır. Çeteciliği ve komitacılığı siyasal hayatın yapısal unsurları haline getirmişlerdir. Bkz. Zafer Koylu, "Makedonya'da Çetelerin Meşruiyet Kulüplerine Dönüşmesi", *Belleten Dergisi*, 81/291, (2017): 573.

¹⁴ Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Hâriciye Nezareti-Sofya Sefareti (HR. SFR. 04)*, 423/95.

¹⁵ BOA, *HR. SFR.*, 04. 611/9.

¹⁶ Makedonya'da çetecilik faaliyetlerinde bulunan Bulgarlar için literatürde komitacı (komitadji) tabiri kullanılmıştır. Bkz. Hasip Saygılı, "Rumeli Müfettişliği Döneminde (1902-1908) Makedonya'da Yunan Komitecileri ve Osmanlı Devleti" *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11/21, (2015): 149.

nakledilmesi ve Bulgar kulüplerin yanı sıra yasadışı girişimlerde bulunan hayır cemiyetlerinin kapatılması kararlaştırılmıştır.¹⁷

Bu karara, Bulgar mebusu Panci Dorof tepki göstererek Dâhiliye Nezareti'ne şikayetini iletmıştır. Nezaret bu şikâyet üzerine Kosova Valiliğiyle iletişime geçmiştir. Buna göre layihaya karşı gelerek çetecilik faaliyetlerinde bulunan üç Bulgar eşkiyasının derdest edildiği ve birkaç kazada bulunan 60 kadar Bulgar ailesinin layiha hükümlerine muhalefet etmesi nedeniyle layihanın 30. maddesi çerçevesinde Manastır merkez ile Serfice'ye sürgün edildiği aktarılmıştır. Yine kulüp ve hayır cemiyetleriyle ilgili iddiaların asılsız olduğu, bu kurumların faaliyetlerine devam ettikleri ancak birkaçının sahiplerinin talepleri doğrultusunda kapatıldığı anlaşılmıştır. Ayrıca kapatmak yerine bölgede Cemiyetler Kanunu¹⁸ çerçevesinde 11 cemiyetin kurulması için ruhsat verildiğine de dikkat çekilmiştir. Bu gibi faaliyetlerin aksine Bulgar vatandaşlarının kanunlara uymadıkları, layihaya aykırı hareket ettikleri ve Meşrutiyete karşı geldikleri de not düşülmüştür.¹⁹

Layiha aleyhine tepkilerin cereyan ettiği bir diğer bölge Selanik olmuştur. Özellikle Hristiyan ahali, layihanın aleyhlerine hükümler içerdiğini ileri sürerek uygulanmasından vazgeçilmesini istemişlerdir. Ancak bu talepleri Meclis-i Vükela tarafından olumsuz karşılanmıştır.²⁰ Selanik'in dışında Yanya ahali tarafından da layiha hükümlerine eleştiriler yöneltilmiştir. Layihanın bölgede uygulanmamasına yönelik talep Patrikhane tarafından yapılmıştır. Ancak Meclis-i Vükela ile Adliye Nezareti arasında yapılan müzakereler neticesinde Osmanlı hukuku çerçevesinde bölgedeki asayişin sağlanması için layihanın uygulanmasının zorunlu olduğuna dikkat çekilerek bu talebe olumsuz yönde cevap verilmiştir.²¹

Yanya dışında layihanın tatbik edilmesinin ön görüldüğü yerler arasında Kosova yer almıştır. Layiha, bölgede 28 Eylül 1909 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ancak Kosova Valiliği, layihaya dair nüshanın henüz kendilerine ulaşmadığından dolayı hükümlerin tatbik edilemediğine ve bölgedeki çetecilik faaliyetlerin son zamanlarda ciddi artış gösterdiğine dikkat çekerek nüshaların bir an önce Valiliğe iletilmesini istemiştir.²² Kosova genelinde layiha tatbik edilirken, Prizren, Priştine ve İpek sancaklarında ise Aydın için hazırlanmış olan layihanın uygulanması gerektiği kararlaştırılmıştır. Gerekçe olarak ise bu üç sancakta meydana gelen çetecilik faaliyetlerinin az olması ve Rumeli için hazırlanmış olan layiha hükümlerinin katı olmasından dolayı uygulanması halinde maliyet açısından kabarık faturaların oluşmasına yol açması olarak belirtilmiştir.²³

Layihanın tatbikine karşı oluşan olumsuz tepkilerin yanı sıra olumlu yönde dönütler de olmuştur. Şöyle ki Kosova'da layiha çerçevesinde yürütülen mücadelede başarı elde edilmiş olduğundan dolayı 1 Ocak 1910 tarihinde Valilik tarafından ülke genelinde uygulamaya konulması istenmiştir. Böylece bölgenin asayiş ve güvenliğinde olumlu yönde neticelerin elde edileceğine dikkat çekilmiştir. Buna göre önerilen değişikliklerden ilki layihanın isminin *Çetecilere Mahsus*

¹⁷ BOA, *DH. MUI.*, 17/21.

¹⁸ Meclis-i Mebusan'da gerçekleştirilen uzun müzakereler neticesinde 21 madde olarak 16 Ağustos 1909'da onaylandıktan sonra yürürlüğe girmiştir. Bkz. Zehra Arslan, "Ağustos 1909 Tarihli Cemiyetler Kanunu Üzerinde Meclis-i Mebusan'da Yapılan Müzakereler ve Cemiyetlerin Yapılanmasında İttihat ve Terakki Örneği", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3/11, (2010):58, 69).

¹⁹ BOA, *DH. MUI.*, 17/21.

²⁰ Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Hâriciye Nezareti-Siyasi (HR. SYS)*, 200/32.

²¹ BOA, *DH. MUI.*, 90/11.

²² BOA, *DH. MUI.*, 17/25.

²³ Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Meclis-i Vükelâ Mazbataları (MV)*, 135/31.

Nizamname olarak değiştirilmesi talep edilmiştir. Layihanın 16, 25 ve 28. maddelerinde değişikliğe gidilmesi teklif edilmiştir. Ayrıca iki ek madde eklenerek hükümetin yürürlüğe koymuş olduğu kanunlara riayet etmeyen ve muhalif davranan kişilerin ise ağır şekilde cezalandırılmasına dair hükümlerin belirlenmesi istenmiştir.²⁴ Ancak bu talebe ne yönde cevap verildiğine dair bilgiler yapılan araştırmalar neticesinde elde edilememiştir.

Kosova dışında layihanın tatbik edildiği bir diğer bölge İşkodra olmuştur. Layihanın bölgede tatbik edilmesi doğrultusunda 3 Ekim 1909 tarihinde Valilik bilgilendirilmiştir. Ancak 9 Ocak 1910 tarihinde İşkodra Valiliği, Meclis-i Vükelaya layihanın bölgede uygulanması için olağanüstü bir durumun olmadığını aktarmıştır. Gerekçe olarak ise bölgede yoğun olarak çetecilik faaliyetlerin olmadığı, düşük olan vakalara ise kolluk kuvvetleri aracılığıyla müdahale edildiği, kurulacak olan İstitlâ' Komisyonları'nda görev alacak olan personelin maaşlarının ödenmesi için tahsisatın olmadığı belirtilmiştir.²⁵ Ancak bu talebe ne yönde cevap verildiği tespit edilememiştir.

Rumeli'de uygulanmak için hazırlanmış layihanın Aydın'da da tatbik edilmesi talep edilmiştir.²⁶ Bu doğrultuda 14 Eylül 1909 tarihinde Aydın Valisi Mahmud Muhtar, layihanın Dâhiliye Nezareti tarafından Valilik makamına iletilmesini istemiştir.²⁷ Bunun temel gerekçesi son zamanlarda çetecilik faaliyetlerinin artış göstermesi olarak açıklanmıştır. Her ne tedbir alınmış olunursa olsun layihanın yürürlüğe alınarak bölgedeki kolluk kuvveti sayısında artışın sağlanmadığı ve yakalanan çetecilerin yargılanarak tevkif edilmedikleri müddetçe bu gibi girişimlerin önünün alınamayacağına dikkat çekilmiştir. Nihayetinde 300 adet nüshanın Aydın'a gönderilmiş olması bu layihanın bölgede tatbik edildiğine karar verildiğini göstermekteydi.²⁸ Nitekim 6 Ocak 1910 tarihinde Rumeli için hazırlanmış olan layihada ufak değişiklikler yapılarak Aydın'da tatbik edilmeye başlanmıştır.²⁹

Aydın'ın yanı sıra layihanın tatbik edilmesine dair bir diğer talep Sivas'tan gelmiştir. Daha önce Valilik tarafından Dâhiliye Nezareti'ne bölgede layihanın icra edilmesi için bir girişim gerçekleşmiş olmalı ki, 8 Kasım 1909 tarihinde nezaretten Valiliğe verilen cevapta layihanın sadece Rumeli ve Aydın'da tatbik edilmek için hazırlandığını ancak kanunlar hakkında bilgi sahibi olunabilmesi için bir nüshanın Valiliğe iletilebileceği aktarılmıştır. Sivas'ın yanı sıra 28 Ekim 1909'da Hüdavendigar, 8 Kasım 1909 tarihinde Halep, 20 Kasım 1909 tarihinde Kastamonu,³⁰ 29 Kasım 1909 tarihinde Diyarbakır³¹ ve 5 Aralık 1909 tarihinde Van Valiliklerine³² bilgi aktararak layihanın bu bölgelerde uygulanmasını zorunlu kılan bir durumun olmadığı belirtilmiştir. Bu bölgelerde yürürlüğe konulmasının gerekçeleri olarak ise çetecilik faaliyetlerinin son zamanlarda artış göstermesine bağlı olarak asayişin sağlanması hususunda zorlukların yaşanması, meşrutî yönetime karşı başkaldırıların olması ve özellikle aşiretçiliğin yaygın olarak varlık gösterdiği bölgelerde eşkıyalık faaliyetlerin

²⁴ BOA, *DH. MUI*, 17/8.

²⁵ BOA, *DH. MUI*, 17/4.

²⁶ BOA, *DH. MUI*, 18/8.

²⁷ BOA, *DH. MUI*, 13/44.

²⁸ BOA, *DH. MUI*, 2/59.

²⁹ BOA, *DH. MUI*, 2/34.

³⁰ BOA, *DH. MUI*, 17/12.

³¹ BOA, *DH. MUI*, 17/16.

³² 4 Kasım 1909'da Dâhiliye Nezareti tarafından layihanın bölgede tatbik edilmesine yönelik talebin gerekçelerinin neler olduğuna dair bir açıklama istemişti. Valilik tarafından ileri sürülen gerekçeler nezareti ikna edememiş olmalı ki, 5 Aralık 1909'da layihanın bölgede tatbik edilmesine gerek olmadığı aktarılmıştır. Bkz. (BOA, *MV*, 134/50).

yoğun olması olarak açıklanmıştır. Ancak Meclis-i Vükela, talepler hakkında değerlendirme yaptıktan sonra layihanın sadece sıkıyönetim bölgelerinde tatbik edilebileceğine dikkat çekilerek şimdilik sadece Rumeli ve Aydın'da uygulanması gerektiğini belirtmiştir.³³

Her ne kadar daha önce layihanın uygulanmayacağı yerler arasında Sivas'ın yer aldığı belirtilmiş olsa da layihanın bölgede tatbik edilmek istendiğine dair girişimler meydana gelmiştir. Bölgede meydana gelen savaşlar neticesinde Kafkasya Gürcülerinin çoğunun Fatsa, Ordu, Sivas, Ünye ve Niksar dolaylarına yerleştirilmiştir. Bu göçlerle birlikte bölgede yasadışı girişimlerde artış meydana gelmiştir. Gerek göçmenlerle ahali arasında yaşanan anlaşmazlık, gerekse göçmenlerin geçim kaygısına düşmeleriyle birlikte taraflar arasındaki münakaşalar kısa süre içerisinde çatışmalara dönüşmüştür. Bu durum ise asayişin bozulmasına ve çetecilik faaliyetlerin bölgede artış göstermesine yol açmıştır. Bu nedenle layihanın bu bölgelerde de tatbik edilmesi talep edilmiştir. Ancak Meclis-i Vükela tarafından yapılan değerlendirme neticesinde 17 Ocak 1910 tarihinde layihanın bölgede uygulanmasını gerektiren olağanüstü bir durumun olmadığına kanaat getirmiştir.³⁴

Rumeli ve Aydın'da tatbik edilen layihanın kaldırılması Meclis-i Mahsusa Vekaleti tarafından 13 Temmuz 1910 tarihinde kararlaştırılmıştır. Ülke genelinde Çeteler Layihası yerine geçici olarak uygulanmak üzere 1 Eylül 1910 tarihinde talimatname hazırlanarak İdâre-i Örfiyye Kanunu'na eklenmiştir.³⁵ Ancak 4 Temmuz 1911 tarihinde Kosova Valiliği layihanın tekrar Kosova ile Manastır'a bağlı olan Florina, Görice ve Serfice'de yürürlüğe girmesini talep etmiştir. Böylece layiha hükümleri çerçevesinde çetecilerle mücadelede yeterli sayıda kolluk kuvvetinin istihdam edilmesi sağlanacaktır. Meclis-i Vükela ise kanunun yürürlükte olmadığı gerekçesiyle mevcut kanunların çetecilerle mücadele için yeterli olduğuna dikkat çekerek Valiliğin bu talebine olumsuz yönde cevap verilmiştir.³⁶

1.1. İstidlâ' Komisyonu'nun Yetkileri ve Faaliyetleri

Silahlı çetelerin süratle bastırılması için sıkıyönetim idaresindeki bölgelerde mahalli yöneticilere birtakım sorumluluklar yüklenmiştir. Bu çerçevede devreye sokulan birimlerden biri İstidlâ' Komisyonu'ydu. Bu komisyon layihanın tatbik edilmesi ile yetkilendirilmiştir. Üyeleri çetecilerin takibinde tecrübeli mülkî, askerî memur ve zabıtan oluşmuştur. Komisyon her vilayette doğrudan valiye bağlı olacaktır. Jandarma Kumandanı ile Polis Müdürü komisyonun doğal üyesiydi. İstidlâ' Komisyonu'nun temel görevi vilayette eşkıyalık yapan ve isyan çıkaran kişiler hakkında bilgi toplamak, takip müfrezelerinin hareketlerini denetlemek ve suçlu olduğu tespit edilen kişilerle ilgili tahkikat sürecini yürütmektir. Bu komisyona bağlı olan Hey'et-i Tahkikiyye'ler soruşturma işlemlerini yürütmektedir. Üç adliye memurundan oluşan bu heyet ilk soruşturmayı yaptıktan sonra suçlu olduğu iddi edilen kişi hakkında muhakeme sürecinin başlatılıp başlatılmayacağına karar vermekteydi.³⁷

Bu komisyonlara dair hükümler layihanın 10 ile 12. maddeleri arasında yer almaktaydı. Buna göre komisyon doğrudan valiliğe bağlı olarak vilayet merkezinde kurulacaktır. Çetecilik ve

³³ BOA, DH. MÜ., 17/20.

³⁴ BOA, DH. MÜ., 17/3.

³⁵ Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Dâhiliye-İdare (DH.İD)*, 112/24.

³⁶ BOA, MV., 154/55.

³⁷ Zekerîya Türkmen, "Divanharp", TDV İslam Ansiklopedisi, I, (Ankara 2020), s. 334-337.

eşkıyalıkla mücadele çerçevesinde yürütülecek olan çalışmaların koordine edilmesi amacıyla mülkiye, askeriye ve zaptiyede görevli olan, geçmişte tecrübe sahibi olup görevi hakkıyla ifa edeceğine kanaat getirilen üç şahıs seçilerek bu komisyona üye olarak atanmaktadır. Ayrıca komisyonda Jandarma Kumandanlığı ile Polis Müdürlüğünü temsilen birer üye olmak üzere komisyon toplamda beş üyeden oluşmaktadır. Komisyonda asil üye olarak görev alan üç azanın aylığı 2.500 kuruş olarak belirtilmiştir. Ayrıca atamaların yapıldığı ilk dönemde bir defalığına mahsus maaşları nispetinde harcırah verilecektir. Komisyonların temel görevi yürütülen mücadeleyi koordine etmek, çetecilere karşı uygulanacak olan muameleyi belirlemek, ihtiyaç duyulması halinde vilayeti dolaşarak teftişte bulunmak, kolluk kuvvetlerin yoğunluğa göre sevkini gerçekleştirmektir. Ayrıca istihbarî bilgiyi toplamak, kolluk kuvveti tayinlerini idare etmek, çalışmalar yapılırken yapılan harcamaları idare etmek, atanacak olan kişileri seçmek ve bunlarla ilgili gerekli tahkikatı yürütmek komisyonun önemli görevleri arasında yer almaktadır.³⁸

Yetki ve hükümleri belirlenen komisyonun oluşturulduğu bölgelere atamalar yapılmıştır. Buna göre 5 Kasım 1909 tarihinde Manastır İstidlâ' Komisyonu'na Resne Kaymakamı Fahri, 11 Kasım 1909 tarihinde Yanya İstidlâ' Komisyonu'na Dolonya Kaymakamı Hazım, 6 Aralık 1909 tarihinde Selanik İstidlâ' Komisyonu'na Ordu-yu Hümâyûn Kol Ağası Aziz, 28 Kasım 1909 tarihinde Selanik İstidlâ' Komisyonu'na Nafiz, 14 Ekim 1909 tarihinde Edirne İstidlâ' Komisyonu'na Kol Ağası Hüseyin,³⁹ 9 Aralık 1909 tarihinde Kosova İstidlâ' Komisyonu'na Nizamiye 18. Alayı İkinci Taburundan İkinci Bölük Yüzbaşısı Ali ve 11 Aralık 1909 tarihinde Yanya İstidlâ' Komisyonu'na Kol Ağası Hüseyin Avni atanmıştır. Manastır, Yanya, Selanik, Kosova ve Edirne İstidlâ' Komisyonlarına yapılan bu atamalarla birlikte görev icra eden diğer azaların maaşları mahalli yöneticiler tarafından ödenecektir. Ancak bu komisyonlara bağlı olan diğer memurların maaşları Maliye tarafından karşılanacaktır. Bu nedenle memurların maaşlarının ödenmesi için Maliye Nezareti tarafından Edirne, Yanya, Manastır, Selanik ve Kosova valiliklerine 1.000'er lira gönderilmiştir.⁴⁰

1909 yılında hizmetleri karşılığında gerek takibat taburları gerekse İstidlâ' Komisyonu üyelerinin maaşlarının ödenmesi için Rumeli vilayetlerine Maliye Nezareti tarafından 600.000 kuruş tahsisat gönderilmiştir.⁴¹ Esasen belirtilen bu ücret miktarı layihanın yürürlükte kaldığı müddetçe ödenen maaşlar ile yapılan masraflar için komisyonlara ayrılan bütçeydi. Şöyle ki 1 Eylül 1910 tarihinden görevlerinin bitimine kadar faaliyetlerine devam eden bu yedi komisyonun her biri için yıllık olarak 90.000 kuruş, toplamda ise 630.000 kuruş bütçe ayrılmıştır. Yapılan hesaplama ile ayrılan bütçe arasında 30.000 kuruşun eksik olduğu tespit edilmiştir.⁴² 24 Nisan 1910 tarihinde Maliye'ye iletilen telgrafta; 1910 yılının Mart ile Nisan aylarında komisyonlarda yer alan azaların masrafları ile maaşlarının şimdiye kadar karşılanmadığı belirtilerek ücretlerin ödenmesi için bir an önce bütçe görüşmelerine eklenmesini istemişlerdir. Maliye konuyla ilgili çalışmalara bir an önce başlayarak Selanik, Manastır, Yanya, Kosova ve Edirne'de aktif olan komisyonlarda görev icra eden azalar ile çalışanların maaşlarının ödenmesi için her vilayete 155.000 kuruş ücret tahsis edilmesi

³⁸ BOA, *DH. MUI.*, 2/43.

³⁹ BOA, *DH. MUI.*, 24/11.

⁴⁰ BOA, *DH. MUI.*, 24/10.

⁴¹ Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Bâb-ı 'Ali Evrak Odası (BEO)*, 3815/286052.

⁴² Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Dâhiliye-Siyasi Kısım (DH. SYS)*, 18/2.

kararlaştırılmıştır.⁴³ Böylece komisyonun faaliyetlerinde aksaklığın oluşmasının önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

Bu komisyonlar 1 Eylül 1910 tarihine kadar faaliyetlerine devam etmiştir. Ancak 1910'da kaldırılmasından sonra tekrar Edirne, Selanik, Kosova ve Manastır vilayetlerinde teşkilatlandırılmıştır. Bu faaliyetlere dair hükümleri içeren 57 maddeden oluşan yeni bir talimatname İdâre-i Örfiyye Kararnâmesi'ne⁴⁴ ek olarak hazırlanmıştır.⁴⁵ Böylece Rumeli Çeteler Layihasının ilga edilmesinden sonra komisyonların bazıları İdare-i Örfiyye Kararnâmesi'ne eklenen ek talimatnameyle görevini devam ettirmiştir.

1.2. Çetecilerle Mücadelede Aktif Rol Alan Görevliler ve Faaliyetleri

Çetecilerle mücadele çerçevesinde sahada görev icra edecek olan personele dair hükümler layihanın iki ile dokuzuncu maddeler arasında yer almaktadır. Çetecilerin yakalanması, takip edilmesi ve bölgeden uzaklaştırılmasına yönelik görev seyyar jandarma taburları teşkil edilinceye kadar nizamiye askerlerinden temin edilecek olan takip taburları tarafından icra edilecektir. Bu taburda yer alan zaptiyenin aylığı 200 kuruş olacaktır. Yılda iki ay da izin hakları bulunacaktır. Ayrıca atamanın yapıldığı ilk dönemlerde kendilerine 3,5 kuruş ücret verilecektir. Kolluk kuvvetlerine ödenecek olan bu ücretler devlet hazinesinden karşılanacaktır. Bu taburlarda görev alacak olan zaptiyenin atama işlemleri Harbiye Nezareti tarafından yapıldığından dolayı doğrudan nezarete bağlı olacaklardır.⁴⁶ 19 Ekim 1909 tarihinde Selanik'te çetecilerle mücadele çerçevesinde eşkıyalık faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelerde bulunan köylerin her birinde ikişer jandarma neferinin görevlendirilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca bölgede ihtiyaç duyulan askerlerin 3. Orduyu Hümâyûnundan tahsis edilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir.⁴⁷

Rumeli'de görev yapacak olan jandarma taburlarına verilecek olan bu maaşlar ile harcırahların aynı şekilde zamlı olarak Aydın'da da vazife icra eden kişilere verilmesi 25 Ekim 1909'da kararlaştırılmıştır.⁴⁸ Aydın'da zamlı olarak verilecek ücretlerin miktarı Harbiye Nezareti ile Maliye Nezareti arasında yapılan müzakereler neticesinde belirlendikten sonra Meclis-i Vükela tarafından onaylanmıştır. Bu ücretlerin belirlenmesinde ise Manastır'da verilen maaşların miktarı belirleyici olmuştur. Zira maaşlar burada verilen aylık ücretlere göre hesaplanmıştır.⁴⁹ Manastır'dan alınan bilgiler çerçevesinde çetecilerle mücadele çerçevesinde görev icra eden tabur efradı ile Divan-ı Harp görevlilerine aylık 200 kuruş maaş ve atamalara mahsus olarak bir kereliğine 3,5 kuruş harcırah verilmesi kararlaştırılmıştır.⁵⁰

Takip taburlarının istihdamları asker nizamnamesine uygun olarak yapılacaktır. Görevleri başında öldürülmeleri halinde aileleri veya birinci dereceden yakınları nakdi para alabileceklerdir. Takip taburlarının yetersiz kalması halinde en yakın bölgeden ihtiyaç duyulacağı kadar ek tabur desteği istenebilecektir. Bu gelen ek tabur efradı vazifesini icra ettikten sonra asıl görev yerine geri

⁴³ BOA, *BEO.*, 3739/280398

⁴⁴ Osmanlı döneminde sıkıyönetim ilan edilen bölgelerde geçeleri olan hükümleri içeren kararnamedir. Bkz. Osman Köksal, "Osmanlı Devleti'nde Sıkıyönetim ile İlgili Mevzuat Üzerine Bir Deneme", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 12, (2001): 157.

⁴⁵ BOA, *DH. SYS.*, 18/2.

⁴⁶ BOA, *MV.*, 134/66.

⁴⁷ BOA, *DH. MÜ.*, 11/8.

⁴⁸ BOA, *BEO.*, 3681/276050.

⁴⁹ BOA, *BEO.*, 3673/275446.

⁵⁰ BOA, *BEO.*, 3674/275516.

dönecektir. Bu görevlilerin faaliyetleri İstidlâ' Komisyonu tarafından icra edilecektir. Komisyon her ne zaman isterse istesin görevlendireceği bir komiser aracılığı ile takip taburlarını denetleyebilecektir. Bu denetim sırasında zaptiye ve memurlar hazır bulunacaktır. Denetimler sırasında kanun dışı bir girişimin tespit edilmesi halinde bu zaptiye ile memurlar da sorumlu tutulacaktır.⁵¹

Takip müfrezeleriyle birlikte görevlendirilecek olan jandarmanın yanı sıra Müfreze Kumandanlığının mesuliyeti altında ahali arasından gerektiği kadar kalegöz istihdamı yapılarak asker kıyafeti giydirilerek görevlendirme yapılacaktır. Takip müfrezeleri bağlı oldukları mahalli yöneticiler ile memurlardan emir alabileceklerdir. Mahalli yöneticiler ile memurlar tarafından verilecek olan talimatlar doğrultusunda hareket etmek zorundaydılar. Mahalli yöneticiler bu emirleri İstidlâ' Komisyonu aracılığıyla veya doğrudan takip müfrezelerine ileteceklerdir. Gerek takip müfrezelerin gerekse diğer görevlilerin çetecilerle mücadele çerçevesinde icra edecekleri vazifede üstün başarı göstermeleri halinde komisyon kararıyla ödüllendirme yoluna gidilmiştir. Bu ödüllendirme ise genellikle nakdi ücret şeklinde olmuştur. Ancak takibat işlemlerinde görevini suiistimal eden veya görevini hakkıyla icra edemeyenlerin tespit edilmesi halinde ise haklarında yasal işlemler başlatılarak cezalandırma yoluna gidilmekteydi.⁵²

Takip müfrezeleri dışında köy bekçileri, muhtar, İhtiyar Meclisi azaları ve ahalinin de çetecilerle mücadele çerçevesinde birtakım vazifelerinin olduğuna dikkat çekilmiştir. Buna dair hükümler layihanın 17. maddesinde düzenlenmiştir. Bu kişilere düşen temel vazife çetecilerin görülmesi veya onlara dair ihbarın alınması üzerine zaman kaybetmeden derhal en yakın karakola uğrayarak bu kişileri ihbar etmeleriydi. Ayrıca güçlerinin yetmesi halinde çetecilerin derdest edilmesine de girişeceklerdir. Köylerde yaşayan ahali veya yabancılar tarafından çetecilerin korunduğuna, kendilerine maddi kaynak desteğinde bulunulduğuna, çetecilere her türlü destek sağladıklarına, çetecileri ve yataklık yapanları ihbar edenleri tehdit ettiklerine ve çetecilerle birlikte hareket ettiklerine dair ihbarın alınması üzerine en yakın karakola başvurulması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Ahali arasından eşkıya çetecilerine katılanların olması halinde İstidlâ' Komisyonu veya jandarma karakolu aracılığıyla haklarında hukuki muamele icra edilmekteydi. Çeteciler tarafından bölgeye gönderilen evrakları taşıyanların ihbar edilmesi ahalinin görevleri arasında yer almaktadır. Eşkıya çetelerine katılanlar, eşkıyalık yolunda suç işleyenler, bu suçu işledikten sonra firar edenler, köye kaçak yollarla silah sokmaya çalışanlar, çetecilerin saklanması için yapılan lağım ve mahzenleri yapma girişimlerinde bulunanlar ile ruhsatsız silah taşıyanlar bölge ahali, muhtar, köy bekçisi ve İhtiyar Meclis azaları tarafından ihbar edilmek zorundadır.⁵³

Çetecilik faaliyetlerinde bulunan kimselere dair ihbarda bulunan kişilerin kimlik bilgileri ve isimleri saklı tutulmaktaydı. 16 Kasım 1909 tarihinde Harbiye Nezareti'nden Selanik Valiliğine iletilen telgrafta layihanın 32. maddesi çerçevesinde eşkıya çeteleri hakkında görevlilere bilgi akışı sağlayan muhbirlerin isimlerinin ve kimlik bilgilerinin gizlenmesi hususunda hassasiyetle davranılması istenmiştir. Ayrıca ihbara dair bilgileri içeren kayıtlar Harbiye Nezareti tarafından

⁵¹ BOA, *DH. MUI.*, 2/43.

⁵² BOA, *DH. MUI.*, 2/43.

⁵³ BOA, *DH. MUI.*, 2/43.

layihanın 37. maddesi çerçevesinde atanacak olan vekil tarafından icra edileceği de Valiliğe bildirilmiştir.⁵⁴

Muhbirler hakkında bilgileri ifşa eden memurların tespit edilmesi halinde ise görevlerinden azledilmektedirler. Ayrıca bu kişiler bir daha hiçbir şekilde devlet memuru olarak istihdam edilemeyeceklerdir. Fakat memur tarafından kimliği açığa çıkarılmış olan muhbirin saldırıya uğraması, yaralanması veya öldürülmesi halinde ceza kanunu çerçevesinde devlet memuru hakkında muamele icra edilmektedir. Ayrıca muhbirlerin kimliklerinin ifşa edilmesinden sonra hükümetten arzu etmeleri halinde istedikleri mahalle nakledilmeleri gerçekleştirilecektir. Göç etmiş oldukları bölgede arkalarında bırakmış oldukları arazi ve her türlü malları hükümet tarafından muhafaza altına alınarak idare edilecektir. Ayrıca muhbir ve kalegözlük yapan şahısların devlet korumasında olmalarına rağmen öldürülmeleri halinde ailelerinin geçimini sağlamaları için maaş bağlanacaktır.⁵⁵

Çetecilik faaliyetleri ile mücadele çerçevesinde tedbir alınacak önemli yerler arasında köy ve yolların muhafazası olmuştur. Buna dair hükümler layihanın 13 ile 16. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bu çerçevede köy ve yolların tüm güvenlik önlemleri ve muhafazası jandarmaya aittir. Ancak jandarmanın ihtiyaç duyması halinde çetecilerle mücadele çerçevesinde istihdam edilen takip taburlarından destek alınacaktır. Bu görevliler dışında köylerin çetecilerin tehditlerine maruz kalmaları halinde ekilmiş olan ürünlerin, mahsulün ve yapıların korunması için hükümet tarafından köy bekçileri atanacaktır. Bu bekçilerin maaşları görevlendirildikleri köyün ahalisinden toplanan paralarla karşılanacaktır. Bu bekçilerin sınırı belirlenmemiş olmakla birlikte ihtiyaç duyulduğu kadar atama yapılabilecektir. Silah ve cephaneleri ise hükümet tarafından karşılanacaktır. Bu çerçevede görevlendirilmiş olan köy bekçilerinin başında her köye atanmış olan iki jandarma neferi bulunacaktır. Köy bekçileri bu iki jandarma neferinin emir ve idaresinde olacaktır.⁵⁶

Şayet hükümet tarafından atanacak olan köy bekçilerinin maaşlarını karşılamak için köy ahalisinden maddi durumlarının iyi olmadığını ifade etmeleri durumunda atanmış köy bekçileri yerine ahali arasından gönüllü bekçiler görevlendirilmekteydi. Bu talepleri İstidlâ' Komisyonu tarafından değerlendirildikten sonra uygun bulunması halinde bu bekçilere silah taşıma ruhsatı verilerek görevlendirme yapılmaktadır. Ancak bu silahlar köy ahalisinin kendi can, mal ve hanelerinin güvenliğini sağlamak için verilecektir. Alınan silah bu amaçlar doğrultusunda kullanılacak olup mesuliyeti köy muhtarı ve İhtiyar Meclisi azalarında olacaktır. Jandarma bu silahların takibini yapacaktır. Fakat köyde jandarmaya ait bir karakolun bulunmaması halinde jandarma neferleri ile köy bekçilerinin ikametgâh olarak kullanabilmeleri için bir hane köy ahali tarafından tahsis edilmek zorundaydı. Ayrıca hükümet tarafından tayin edilen süre içerisinde köy ahalisinin elinde bulunan ruhsatsız silahların hükümet makamlarına teslim edilmesi zorunluydu. Bu zorunluluğu yerine getirmemeleri halinde haklarında hukuki muamelenin icra edileceği belirtilmiştir.⁵⁷

Çetecilerle yürütülen mücadelede kolluk kuvveti yetersizliğinden dolayı sık sık şikayetler meydana gelmiştir. Bunlardan ilki 1909 yılında Selanik'te cereyan etmiştir. Selanik Valiliği tarafından Harbiye Nezareti'ne iletilen telgrafta çetecilik faaliyetlerin son zamanlarda bölgede ciddi

⁵⁴ BOA, DH. MUI., 34/28.

⁵⁵ BOA, DH. MUI., 2/43.

⁵⁶ BOA, DH. MUI., 2/43.

⁵⁷ BOA, DH. MUI., 2/43.

artış gösterdiği, bu nedenle çetecilerle mücadelede görevlendirilmiş olan kolluk kuvvetlerin yetersiz kaldığından yakınılmıştır. Konuyla alakalı yapılan araştırmalar neticesinde yeterli olan asker sayısının 2 tabur olduğu saptanmıştır. Buna rağmen 3 aydan beridir bölgede 1 taburluk askerin vazife icra etmeye çalıştığı tespit edilmiştir. Üstelik bu kolluk kuvvetlerinden bir kısmı da çevre bölgelerde meydana gelen çetecilik faaliyetlerine müdahale etmek için görevlendirilmekteydi. Bu nedenle eşkıyalara karşı başarının elde edilmesi için bölgedeki kolluk kuvveti sayısının artırılması için hızlıca çalışmalar başlatılmıştır.⁵⁸

Selanik'te çetecilerle yürütülen mücadelede görev üstlenmiş olan kolluk kuvvetlerinin ihtiyaçlarıyla ilgili bir diğer sorun 28 Ekim 1909 tarihinde cereyan etmiştir. Buna göre Selanik'e bağlı olan Serez Mutasarrıflığı tarafından Harbiye Nezareti'ne 28 Ekim 1909 tarihinde yazılan telgrafta on günden beridir layiha çerçevesinde bölgede çetecilerle mücadele yürütülmüş olmasına rağmen görevlendirilecek olan askerlerin elbiselerinin hala gönderilemediğinden yakınılmıştır. Bu nedenle kıyafetlerin bir an önce gönderilmesi talep edilmiştir.⁵⁹

Çetecilere karşı ihtiyaç duyulan kolluk kuvveti desteğinin istendiği bir diğer vilayet Manastır olmuştur. 23 Ağustos 1909 tarihinde Manastır'a bağlı olan Serfice Mutasarrıflığı tarafından Manastır Valiliği aracılığıyla Harbiye Nezareti'ne telgraf iletilmiştir. Buna göre Alasonya ile Katerin'de son dönemlerde çetecilik faaliyetlerinde ciddi artışın meydana geldiği belirtilmiştir. Bu çeteciler ayrıca bölge halkına karşı da ciddi tehditler oluşturmaya başlamışlardır. Valilik her ne kadar layiha çerçevesinde olaylara müdahale etmek için tüm önlemleri almış olsa da kollu kuvveti yetersizliğinden dolayı başarının elde edilemediğine dikkat çekilmiştir. Bu nedenle çetecilere karşı başarının elde edilmesi için bir an önce kolluk kuvveti desteğinde bulunulması istenmiştir. Manastır Valiliğinde nezarete iletilen bu talep doğrultusunda çalışmalara başlanıldığı ancak gerekli desteğin sağlanmasına kadar geçecek zaman zarfında layiha çerçevesinde bölgede mevcut olan kolluk kuvvetleriyle yürütülen mücadelenin devam ettirilmesi istenmiştir.⁶⁰

Netice olarak Harbiye Nezareti, Manastır Jandarma Kumandanlığı ile iletişime geçerek gerekli destek sağlanmıştır. Ancak buna rağmen çetecilik faaliyetlerin önüne geçilememiştir. Bu durumun gerekçesi olarak ise bölge ahalisinin isteyerek veya istemeyerek çetecilere yardım ve yataklık yapması olarak açıklamıştır. Buna göre bölgede yoğun olarak yaşamakta olan Rum nüfusun kendi istekleri veya çetecilerin baskıları neticesinde çetecilik faaliyetlerini gerçekleştirmekte olan Yunanlılara yardım ve yataklık etmekteydiler. Bu durum ise çetecilerin ahali arasına karışması ve ahaliden ayırıt edilerek derdest edilmelerini zorlaştırmaktaydı. Buna rağmen bölgede çetecilikle mücadele çerçevesinde alınan tedbirler arttırılarak mücadeleye kesintisiz şekilde devam edilmiştir.⁶¹

1909 senesinde Selanik ile Manastır'da meydana gelen çetecilik faaliyetlerine karşı koyan kolluk kuvveti yetersizliğine dair bir şikâyet daha meydana gelmiştir. Buna göre Bulgaristan üzerinden Selanik ve Manastır'a bir grup çetecinin geçeceğine dair ihbarın alınması üzerine çetecilerle mücadele çerçevesinde şahısların derdest edilmesi için çalışmalara başlanmıştır. Ancak Ordu Kumandanlığından henüz beklenen desteğin sağlanmadığına dair şikâyet meydana gelmiştir. Valilik tarafından 21 Ekim 1909 tarihinde Harbiye Nezareti'ne iletilen bu şikâyet üzerine hemen

⁵⁸ BOA, *DH. MUI.*, 65/2.

⁵⁹ BOA, *DH. MUI.*, 17/2.

⁶⁰ BOA, *DH. MUI.*, 7/64.

⁶¹ BOA, *DH. MUI.*, 7/64.

harekete geçilmiştir. Bu doğrultuda çetecilerin bir an önce yakalanması için 3. Ordu Kumandanlığı, talep edilen kolluk kuvveti desteğinin sağlanması için çalışmalara başlanmıştır.⁶²

Çetecilerle mücadele çerçevesinde tedbirlerin alındığı bölgeler arasında Yunanistan da yer almıştır. 29 Aralık 1909 tarihinde birtakım çetecilerin Yunanistan üzerinden Osmanlı topraklarına sirayet edeceklerine dair istihbarî bilgi alınmıştır. Bu doğrultudaki bilgiler Giritli Kaptan Manoli tarafından Atina Sefareti aracılığıyla alınmıştır. Bu bilgi üzerine bölge valisi Yunanlı çetecilerin bölgeye girişinin önlenmesi veya girmeleri halinde derhal derdest edilmeleri doğrultusunda gerekli tedbirleri almak için harekete geçmiştir. Bu tedbirlerin yanı sıra Atina Sefareti ile irtibata geçilerek çeteciler hakkında bilgi toplanmıştır. Buna göre çeteciler Yenişehir civarında faaliyet göstermekteydi. Bu çetecilerin takiplerinin yapılması ve ele geçirilmeleri için görevlendirilmiş olan kolluk kuvvetlerinin başına Mösyö Mavro Mihail getirilmiştir. Bölgede yapılan takibat neticesinde takip edilen bu çeteci kafilesinin 6 kişiden oluştuğu ancak asıl çeteci kafilesinin Narda'da faaliyet göstermekte olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu doğrultuda Yunanistan yönetimi çeteciliğin önlenmesi hususunda gerekli tedbirleri almıştır.⁶³

1.3. Divan-ı Harp Mahkemeleri ve Verilen Cezalar

Layiha çerçevesinde çetecilik ile eşkıyalık faaliyeti gerçekleştirdiği tespit edilen şahısların yargılanma süreçlerine dair ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. Bu bağlamda değinilen önemli konulardan biri yargılama işlemelerinin hangi kurum tarafından icra edileceğine yönelik olmuştur. Çetecilik veya eşkıyalık faaliyetinde bulunanlar, bu gibi kişilere yardım edenler ve ortaklık faaliyetlerinde bulunanların muhakeme süreci kurulacak olan Divan-ı Harp Mahkemesi'nde icra edilmekteydi. Divan-ı Harp Mahkemesi'nde muhakemesi görülmek üzere tevkif edilen suçlular bir ay süreyle tutuklu kalabilmekteydiler. Bu arada haklarında tahkikat süreci başlatılmaktaydı. Divan-ı Harp Mahkemeleri'nde sadece çetecilik faaliyetinde bulunan şahıslar yargılanabilmekteydi. Siyasi suçlular bu mahkemelerde yargılanmamaktaydı.⁶⁴

Her ne kadar çetecilerin derdest edilmesi ve yargılanacakları mahkemeler belirlenmiş olsa da sorgulama işlemlerinin kimler tarafından ve ne şekilde yürütüleceğine dair layihada hükümlere yer verilmemiştir.⁶⁵ Bu eksikliğin giderilmesi için Adliye Nezareti tarafından 17 Kasım 1909 tarihinde layihada değişikliğe gidilerek sorgulama işlemlerini yapacak olan memurların Divan-ı Harp bünyesinde istihdam edilmiş olan devlet görevlileri olduğuna dikkat çekilmiştir.⁶⁶ Tevkif edilmiş ancak henüz sorgusu bitmemiş olan şahısların ise İstidlâ Komisyonu ve Adliye Nezareti'yle bilgi alışverişinde bulunulup muhakeme süreçlerinin Divan-ı Harp Mahkemesi bünyesinde istihdam edilmiş memurlar tarafından icra edilmesi kararlaştırılmıştır.⁶⁷

İdam kararı dışında Divan-ı Harp Mahkemesi tarafından alınan tüm kararlar valinin emriyle icra edilmekteydi. İdam kararı ise Osmanlı hükümetinin onayıyla birlikte hayata geçirilmekteydi. Divan-ı Harp Mahkemeleri'nin kurulması gereken yerler ile görev icra edecekleri mekanlar valilik tarafından belirlenmekteydi. Divan-ı Harp Mahkemesi bir reis ile dört azadan oluşmaktaydı. Dört azadan ikisi asker olan memurlar arasından diğer ikisi ise Adliye memurlarından atanmaktaydı.

⁶² BOA, *DH. MUI.*, 24/74.

⁶³ BOA, *DH. MUI.*, 43/14.

⁶⁴ Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Şûrâ-yi Devlet (ŞD)*, 26/37.

⁶⁵ BOA, *MV.*, 134/1.

⁶⁶ BOA, *MV.*, 134/74.

⁶⁷ BOA, *BEO.*, 3778/283297.

Asker olan memurların ataması Ordu Kumandanlığı tarafından yapılmaktaydı. Adliyede görevli olan iki memur ise vali tarafından atanmaktaydı. Divan-ı Harp Mahkemesi tarafından alınan kararlara itiraz etmek ve temyize gitme yolu kapalıydı. Layihada yer alan hükümlerin icrası Harbiye Nezareti ile Dahiliye Nezareti'nin yetkisi altındaydı.⁶⁸

Çetecilik suçunu işlemiş olan şahısların yargılanma sürecinde görev icra edecek olan memurlara düşecek vazifelerin neler olduğuna dair bir belirsizlik mevcuttur. Bu belirsizliğin giderilmesi amacıyla 4 Aralık 1909 tarihinde Meclis-i Mahsusa Vekâleti tarafından ele geçirilen çeteciler ile bunlara yataklık yapan kişilerin sorgulanma işlemleri sırasında Adliye Nezareti memurlarına düşen vazifeler belirlenmeye çalışılmıştır.⁶⁹ Bu doğrultuda eklenecek olan ek maddenin Aydın için de icra edilmesi kararlaştırılmıştır. Eklenecek olan bu maddenin ise İdâre-i Örfiyye Kararnâmesi'nin 10. maddesi doğrultusunda hazırlanması kararlaştırılmıştır.⁷⁰ Nihayetinde Adliye memurlarının çetecilerin yargılanması hususundaki görevlerini içeren madde kısa süre içerisinde hazırlanarak Meclis-i Umuminin onayına sunulmuştur.⁷¹

Meclisin onayından geçen ek hükümlere rağmen yargılama sürecinde memurların görevleri konusunda sorun cereyan etmiştir. Bu sorunun yaşandığı bölgeler arasında Yanya yer almıştır. 7 Mart 1910 tarihinde Yanya Valiliği tarafından merkezi hükümete iletilen telgrafta; layiha çerçevesinde ele geçirilen şahısların yargılanması neticesinde tutuklanması veya serbest bırakılmasına yönelik işlemlerin Adliye Nezareti veya Divan-ı Harp Mahkemesi tarafından icra edileceğine dair bilgi istenmiştir. Bu telgrafta karşılık verilen cevapta; ele geçirilen suçluların tevkif edilmesi, sorgulanması ve yargılanması Divan-ı Harp Mahkemesi'ne bağlı olan İstintak Dairesi⁷² tarafından icra edileceği belirtilmiştir. Serbest bırakılma veya tutuklanma kararı Divan-ı Harp Mahkemesi tarafından yapılan yargılamalara dair kayıtların oluşturulan özel bir komisyon tarafından incelenmesinden sonra kararlaştırılmaktaydı.⁷³

Benzer sorunun 21 Kasım 1909 tarihinde Selanik'te de meydana geldiği saptanmıştır. Çetecilik yapan veya çetecilere yataklık yapanlarla ilgili sorgulama işlemlerinin hangi kurum tarafından icra edileceğine dair Selanik Valiliği, Meclis-i Mebusan Vekâlet'inden bilgi talep etmiştir.⁷⁴ Verilen cevapta sorgulama, tevkif edilme ve yargılama işlemlerinin Divan-ı Harp Mahkemeleri tarafından icra edileceği Adliye Nezareti'nin konuyla ilgili tek görevinin Divan-ı Harp Komisyonunda iki aza bulundurması olduğu belirtilmiştir.⁷⁵ 1910 yılında Kosova'da da bu doğrultuda bir anlaşmazlık meydana gelmiştir. Çözüm olarak çetecilik yapan veya yataklık yapanların yargılama işlemlerinin Nizamiye Mahkemeleri yerine Divan-ı Harp Mahkemesi'nde icra edileceği olarak belirtilmiştir.⁷⁶

⁶⁸ BOA, *DH. MUI.*, 2/43.

⁶⁹ BOA, *BEO.*, 3675/275571.

⁷⁰ BOA, *BEO.*, 3679/275876.

⁷¹ BOA, *BEO.*, 3685/276374.

⁷² Arapça kökenli olan istintak kelimesi söyletmek veya konuşturmak anlamına gelmektedir. Bu kişilerin konuşturulduğu kurumlar ise İstintak Dairesi olarak faaliyet göstermiştir. Bkz. İbrahim Ülker, "Osmanlı Ceza Yargılamasında Müstantik (Sorgu Hâkimi)", *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 11/1, (2023): 44; Mustafa Dağ, "Osmanlı Taşrasında Bir Ceza İnfaz Kurumu: Mut Hapishanesi Örneği (1890-1920)", *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, (2022): 180.

⁷³ BOA, *DH. MUI.*, 17/18.

⁷⁴ BOA, *BEO.*, 3667/274964.

⁷⁵ BOA, *BEO.*, 3667/274965.

⁷⁶ BOA, *DH. MUI.*, 17/2.

Kosova dışında 25 Ekim 1909 tarihinde Aydın'da da benzer sorun cereyan etmiştir. Aydın'da silahlı 100 çetenin faaliyet yürüttüğü tespit edilmiştir. Başlatılan takibat neticesinde çeteciler tevkif edilmiştir. Bir buçuk aydır tevkif edilmiş olmalarına rağmen yargılama süreçlerine başlanmamıştır. Gerek Aydın'da tevkif edilen bu kişilerin gerekse Yanya'da ele geçirilen çetecilerin yargılama süreçleriyle ilgili bir belirsizlik yaşanmıştır. Belirsizliğin nedeni ise layiha doğrultusunda hukuki muamelenin icra edileceğinin bilinmesine rağmen hangi kurum tarafından yargılanacaklarıydı. Valiliğin merkezi yönetimden istediği bilgiye karşılık tevkif edilen suçluların Aydın Divan-ı Harp Mahkemesi ile Yanya Divan-ı Harp Mahkemesi tarafından yargılanması gerektiği belirtilmiştir.⁷⁷

Yargılama işlemlerine dair belirsizliğin ortadan kaldırılmasına yönelik incelenen bu örnek dışında 26 Ocak 1910 tarihinde Kosova'da Divan-ı Harp Mahkemeleri'nde kimlerin yargılanacağına dair bir gelişme meydana gelmiştir. Buna göre Divan-ı Harp Mahkemeleri'nde çetecilik faaliyetinde bulunan veya bunlara her türlü desteği sağlamış olan kişiler yargılanmaktaydı. Ancak Kosova'da adam öldürme suçundan dolayı tevkif edilmiş olan kişilerle ilgili yürütülecek olan hukuki muamelenin bu layiha çerçevesinde icra edildiği belirtilmiştir. Nitekim bölgede meydana gelen cinayetlerden dolayı haklarında hukuki muamele icra edilenlerin %90'nın bu layihaya göre çözüme kavuşturulmaya çalışıldığı belirtilmiştir.⁷⁸

Divan-ı Harp Mahkemeleri'ne yapılan atamalara bakıldığında ise Selanik'te kurulan Divan-ı Harp Mahkemesi'nin başkanlığını yapmak üzere Selanik 3. Süvari Fırkası Kumandanı Suphi Paşa görevlendirilmiştir. Başkan dışında aza olarak Selanik Redif Taburu Binbaşısı Necati, Otuzuncu Alay 1. Tabur Kumandanı Mümtaz ve Kol Ağası Vasfi görevlendirilmiştir. Bu görevliler dışında Selanik İstinaf⁷⁹ Mahkemesi azasından Sait ile Selanik Bidayet Mahkemesi'nin azalarından biri mahkemede aza olarak görev almak üzere vazifelendirilmiştir.⁸⁰

Ele geçirilen suçlulara verilecek olan cezalara dair hükümler layihada üzerinde durulan bir diğer önemli konu olmuştur. Buna dair hükümler layihanın beşinci bölümünde yer almıştır. Köy bekçileri, muhtarlar veya İhtiyar Meclisi'nde bulunan azalardan herhangi birinin çetecilere karşı yürütülen mücadelede taviz vermesi, layihayı uygulamaması veya çetecilerle birlikte hareket ettiklerinin tespiti halinde Ceza Kanunu çerçevesinde tevkif edilerek haklarında hukuki muamele başlatılmaktaydı. Ahaliden yataklıktan dolayı işleyecekleri ilk suç için ceza olarak 10 liradan 100 Osmanlı altınına kadar para alınması kararlaştırılmıştır. Şahsın aynı suçu ikinci defa işlemesi halinde bulunduğu bölgeden beş sene uzaklaştırılmaktaydı. Ancak daha sonradan suçsuz olanlar veya sürgün süresi dolanların serbest bırakılması İstidlâ' Komisyonu tarafından kararlaştırılmaktaydı.⁸¹

Ruhsatsız silah taşıma girişiminde bulunanların silahları teslim etmemeleri halinde müsadere edilmekteydi. Silahları bulunduran kişilere ise bir aydan altı aya kadar hapis cezası verilmekteydi. Çetecilerden kolluk kuvvetlerine karşı silah kullanarak yaralama veya ölüme sebep olanlar idam

⁷⁷ BOA, *DH. MUI.*, 17/15.

⁷⁸ BOA, *DH. MUI.*, 17/17.

⁷⁹ Birinci dereceli mahkemelerce verilen kararların bir üst mahkemede tekrar tahkik edilmesi amacıyla başvuru hukuki süreci tanımlamak için kullanılmaktadır. Bkz. Mustafa Dağ, "XX. Yüzyıl Başlarında Reji İdaresi'nde Kayıt Dışı Ekonomi Davası: Menbiç Reji Memurluğu Örneği (1910-1911)", *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8/2, (2021): 218; Sedat Bingöl, "Osmanlı Mahkemelerinde Reform ve Ceride-i Mehakim'deki Üst Mahkeme Kararları", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 20/1, (2005): 20.

⁸⁰ BOA, *DH. MUI.*, 11/8.

⁸¹ BOA, *DH. MUI.*, 2/43.

cezası ile cezalandırılmaktaydı. Yine çetecilik faaliyetlerini koordine eden kişilere de idam cezası verilmekteydi. Çete kafilesinde bulunan şahısların vermiş oldukları hükümler adam öldürmeyle eşit sayılarak hükmü veren ile icra eden şahıslar idam edilmekteydi. Ancak silah çekmiş olmalarına rağmen yaralama veya ölüme yol açmamaları durumunda 10 yıldan az olmamak şartıyla kürek cezası⁸² ile cezalandırılmaktaydılar. Çeteci kabileleri oluşturarak ahaliye ceza kesip bu cezaları tahsil eden kişiler ve bu heyette yer alan şahıslara suç derecelerine göre geçici veya müebbet kürek cezası verilmekteydi.⁸³

Bomba ve dinamiti imal edenler, ülke içine yasadışı yollarla patlayıcı maddeleri sokmaya çalışanlar ve bu gibi girişimler hakkında bilgisi olup da ihbar etmemiş olanlar hakkında *Ceza Kanunu*'nun 58. maddesinin ikinci ekinde yer alan hükümler icra edilmekteydi.⁸⁴ Bu kişilere genellikle kürek cezası verilmekteydi. Köy, kasaba ve şehirlerde silahsız olarak çetecilik yapan kişiler hakkında da aynı muamele uygulanmaktaydı. Eşkîya ve çetelere insan kaynağı sağlayanlar, her türlü maddi yardımı yapanlar, erzak ve cephanelerinin naklinde yardımcı olanlar, erzak, cephane ve çetecileri saklayanların yanı sıra ayrılıkçı komitelere ve eşkîya çetelerine nakden ve bedenen her türlü yardım girişiminde bulunanlar hakkında hukuki muamele başlatılarak suç derecelerine göre ceza verilmekteydi.⁸⁵

Çetecilere karşı yürütülen çalışmalarını ve takiplere dair bilgileri çetecilere iletenler, dağdan dağa bağırarak veya el-kol işaretleriyle çetecilerin kaçmalarına yardımcı olanlara hapis cezası verilmekteydi. Bu kişiler hakkında layihanın 26. maddesi gereğince muamele yapılmaktaydı. Ahaliyi birbirine düşürmek için nutuklar ve şarkılar söyleyenler hakkında hukuki muamele başlatılarak bu gibi işleri yapmaktan menedilmekteydiler. Asılsız ihbarda bulunarak asker ve kolluk kuvvetlerinin pusuya düşürülmesine neden olanlara idam cezası uygulanmaktaydı. Takip kuvvetlerini pusuya düşürdükten sonra kaçmayı başarabilen kişilerin sığındıkları köyde saklanmaları halinde köy ahali hakkında 19. madde çerçevesinde hukuki muamele başlatılarak köy ahali zorunlu göçe tabi tutulmaktaydı.⁸⁶

Zorunlu göçe tabi tutulan ahaliye dair gelişmelerden biri 11 Ocak 1910 tarihinde Selanik'te meydana gelmiştir. Buna göre layihanın bölgede uygulamaya konulmasından bu ana kadar derdest edilen kaçakçı ile sürgüne gönderilmiş olan aile sayısı hakkında bilgi talep edilmiştir.⁸⁷ Buna karşılık Valilik, 1909 senesi içerisinde 53 kişiden oluşan 15 ailenin Yenice'den Selanik merkeze nakledilmiş olduğu belirtilmiştir. Yenice dışında 26 kişiden oluşan yedi aile de Karaferye'den Selanik merkeze sevk edilmiştir. Böylece 1909 senesi içerisinde Yenice ve Karaferye'den Selanik merkeze sevk ettirilen toplam aile sayısı 22 iken toplam nüfus ise 79 kişi olarak tespit edilmiştir. 15 Şubat 1910 tarihinde Selanik Valisi İbrahim, daha önce getirilmiş olan bu ailelerin tamamının eski yerlerine nakledildiklerini belirtilmiştir.⁸⁸

⁸² Osmanlı donanmasında kürek çektirilerek uygulanan ceza türüdür. Bkz. Ahmet Kılınc, "Klasik Dönem Osmanlı Devleti'nde Uygulanan Kürek Cezasının Hukuki Tahlili", *Belleten Dergisi*, 79/285, (2015): 534.

⁸³ BOA, *DH. MUI.*, 2/43.

⁸⁴ Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *İrade-Dosya Usulü (İ. DUIT)*, 79/5.

⁸⁵ BOA, *DH. MUI.*, 2/43.

⁸⁶ BOA, *DH. MUI.*, 2/43.

⁸⁷ BOA, *DH. MUI.*, 17/5.

⁸⁸ BOA, *DH. MUI.*, 54/3.

Selanik dışında zorunlu ikametgâh değişikliğinin meydana geldiği bölgelerden bir diğeri Manastır olmuştur. Manastır'da 1909 ile 1910 yılları arasında 274'ü erkek ve 88'i kadın olmak üzere toplamda 362 çeteci yakını veya destek sağlamış olan aile efradı zorunlu göçe tabi tutulmuştur.⁸⁹ Ancak haklarında yürütülen tahkikatın neticelenmesiyle birlikte bu ailelerin çoğunun yerlerine dönmelerine izin verildiği, sadece 117 şahsın tebdile tabi tutulduğu belirtilmiştir. Bunlar ise İsmail, Osman, İbrahim, Süleyman, Yunus, Aziz, Yakup, Yorgi Tanas, Yani ve arkadaşlarından oluşan Müslüman ve Rum milletinden ünlü çetecilerin aileleriydi.⁹⁰

Yine 14 Ocak 1910 tarihinde Serfice'de birkaç çeteci şahsın ailesi zorunlu ikametgâh değişikliğine tabi tutulmuştur. Ancak bu ailelere kötü davranıldığına dair şikayetler meydana gelmişti. Bunun üzerine Manastır Valiliğiyle iletişime geçilerek konuyla ilgili tahkikat süreci başlatılmıştır. Konuyla alakalı yapılan incelemeler neticesinde birkaç köyde çetecilere yardım ve yataklık yapan birkaç aile tespit edilmiştir. Tespit edilen bu ailelerin zorunlu göçe tabi tutulduğu ve layihanın 31. maddesine göre yasalara uygun olarak şehir merkezine nakledildikleri tespit edilmiştir. Ayrıca kesinlikle iddia edildiği gibi işkenceye maruz kalmadıkları ve hatta İstidlâ' Komisyonu'nun kararı doğrultusunda ailelerin temel ihtiyaçlarını karşılamak için yevmiye olarak 100 para ücret ödendiği de saptanmıştır. Ayrıca bu aileler dışında birkaç aile daha Yanya'ya bağlı olan bir kazaya yerleştirildiği belirtilmiştir.⁹¹

Manastır'da 14 Ocak 1910 tarihinde cereyan eden bu gelişmenin yanı sıra adres değişikliğine dair bir diğer gelişme 23 Şubat 1910 tarihinde Kosova'da zuhur etmiştir. Buna göre çeteci birkaç şahsın ailesi Priştine'ye nakledilmiştir. Ancak konuyla ilgili tahkikat sürecinin neticelenmesiyle birlikte çetecilik faaliyetlerinin de bölgede azalmasına bağlı olarak göç ettirilmiş olan bu aileler kısa süre içerisinde eski yerlerine nakledilmişlerdir. Harbiye Nezareti tarafından alınan bu karara valilik karşı çıkarak bu ailelerin tekrar geri gönderilmesi halinde çetecilik faaliyetlerin tekrar başlayacağına dikkat çekerek bir süreliğine daha bu ailelerin bölgeye gönderilmemesi ve gönderilecekleri tarihin belirlenmesini Valiliğe bırakmalarını talep etmiştir.⁹²

Manastır'ın yanı sıra sevke tabi tutulan ailelerin ikamet ettirilmiş olduğu yerler arasında Trablusgarp yer almıştır. 9 Haziran 1910 tarihinde bölgede çetecilik faaliyetlerinin önlenmesi doğrultusunda alınan tedbirler çerçevesinde birçok aile İzmir'e göç ettirilmiştir. Göç ettirilen bu nüfusun çoğunluğu Müslüman ve Hristiyan kadın, çocuk ve yaşlı kimselerden oluşmaktaydı. Bir kısmı ise hapisaneyeye konulmuştur. Hapishaneye atılmış olan kişiler arasında Tekeli Mehmet ve arkadaşı bulunmaktaydı. Tekeli Mehmet ve arkadaşı şikâyetle bulunarak suçsuz olmalarına ve çetecilik faaliyetleriyle herhangi bir bağlarının olmamasına rağmen hapiste tutulduklarını dile getirerek serbest bırakılmalarını istemişlerdir. Bu talep doğrultusunda Divan-ı Harp Mahkemesi'nde yapılan muhakeme neticesinde suçsuz oldukları ve çetecilik faaliyetleri ile herhangi bir bağlarının olmadığı tespit edilerek serbest bırakılmışlardır. Ayrıca diğer kişilerin de birkaç gün içerisinde haklarındaki tahkikat sürecinin neticelenmesiyle birlikte serbest bırakılacaklarına dikkat çekilmiştir. Şimdilik bu kişilerin tevkifhanede tutulmaları gerektiği belirtilmiştir. Serbest bırakılanlar aileleriyle birlikte Trablusgarp'a geri dönmüşlerdir.⁹³

⁸⁹ BOA, *HR. SFR.*, 04. 248/61.

⁹⁰ BOA, *DH. MÜ.*, 17/15.

⁹¹ BOA, *DH. MÜ.*, 17/1.

⁹² BOA, *DH. MÜ.*, 17/14.

⁹³ Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Dâhiliye-Hukuk (DH. H)*, 14/1.

Çetecilik suçundan dolayı sıklıkla uygulanan zorunlu göç cezası dışında hapis veya kürek cezasına çarptırılanlar da olmuştur. Bu kapsamda Yanya'da ele geçirilen çeteciler örnek olarak incelenebilir. 15 Kasım 1909 tarihinde Yanya'da Yorgaki Yani ile üç arkadaşı yakalanarak Yanya Divan-ı Harp Mahkemesi'nde yargılandıktan sonra suç derecelerine göre hapis veya kürek cezasıyla cezalandırılmışlardır. 14 Kasım 1909 tarihinde ise Manastır'a bağlı Serfice'de çetecilerle girişilen çatışmada sekizi ölü, 20'si sağ olarak ele geçirilmiştir. Rum olan bu 20 çetecinin yargılama süreci başlatılmıştır. Yapılan takipler neticesinde 25 Rum çeteci daha ele geçirilmiştir. Rumlar dışında 17 Müslüman ve dokuz Hristiyan olmak üzere toplamda 26 çeteci daha derdest edilmiştir. Böylece 1909 ile 1910 yılları arasında Manastır'da sekizi ölü, 71'i sağ olmak üzere toplamda 79 çeteci yakalanmıştır. Bunların çoğunluğu kürek veya hapis cezası ile cezalandırılmıştır. Bunlar dışında yardım ve yataklık yapan 62 kişi daha derdest edilmiştir. Manastır'da ele geçirilen bu 131 kişiden 111'i Manastır Divan-ı Harp Mahkemesi, diğer 20'si ise Adliye Nezareti tarafından yargılanmıştır. Manastır Divan-ı Harp Mahkemesi'nde yargılama süreci biten 40 kişiden 13'ü kürek cezası, 27'si ise hapis cezası almıştır. Diğer 71 kişi hakkında görülen muhakeme süreci ise devam etmekteydi.⁹⁴

Manastır Divan-ı Harp Mahkemesi'nin yanı sıra Kosova Divan-ı Harp Mahkemesi tarafından da çetecilere hapis veya kürek cezasının verildiğine dair bilgiler tespit edilmiştir. Buna göre 14 Kasım 1909 tarihinde Kosova Divan-ı Harp Mahkemesi tarafından 36 kişi hakkında yapılan yargılama neticesinde 20 çeteci suç derecelerine göre farklı sürelerden oluşan hapis cezasıyla cezalandırılmıştır. İki şahsın ise beraatına karar verilmiştir. 14 çeteci hakkında ise yargılama sürecinin devam ettiği belirtilmiştir. Bu bilgilerden hareketle Kosova'da 36 çetecinin ele geçirildiği söylenebilir.⁹⁵

Kürek ve hapis cezası ile cezalandırılmış olanlardan biri de Ali Rıza olmuştur.⁹⁶ Daha önce polislik mesleğinden ihraç edilerek görevini suiistimal etmesinden dolayı Konya Hapishanesi'nde mahkûm edilen Ali Rıza hakkında 7 Nisan 1910 tarihinde Yanya Divan-ı Harp Mahkemesi tarafından baykuş meselesinden dolayı yargılama süreci başlamıştır. Yapılan yargılama neticesinde layiha hükümlerine aykırı hareket ettiği tespit edilerek ömür boyu kürek cezasına çarptırılmıştır. Daha önce yargılanmış olduğu suçtan dolayı almış olduğu ceza ise 1910'da son bulmuştur.⁹⁷

Yanya Divan-ı Harp Mahkemesi'nde yargılaması yapılarak kürek cezasına çarptırılan bir diğer isim Ankil Konadi'ydi. Ankil, Vasilaki Kostatukin'in mandırasına gelerek buradaki çobandan 50 lira para talep etmiş, çoban parayı vermeyince adam öldürme ve gasp suçundan dolayı 26 Mart 1910 tarihinde yargılanarak idam cezasına çarptırılmış, diğer sekiz arkadaşı ise hapis cezası almıştır. Bu cezanın infaz edilmesi için 30 Ocak 1910 tarihinde Yanya Valiliği harekete geçmiş olsa da Ankil tarafından yapılan itirazlar neticesinde suçu layihanın yürürlüğe girmesinden önce işlemeden dolayı idam cezası iptal edilerek 15 sene müddetle kürek cezasına çevrilmiştir.⁹⁸

Hapis ve kürek cezasının yanı sıra çetecilik suçunu işlemiş olan bazı suçlular hakkında idam cezasının da verildiği saptanmıştır. Bu çerçevede 26 Mart 1910 tarihinde Yanya Divan-ı Harp Mahkemesi tarafından Vasilaki Kapsalin hakkında verilen idam cezası örnek olarak gösterilebilir.

⁹⁴ BOA, *DH. MUI.*, 17/15.

⁹⁵ BOA, *DH. MUI.*, 17/15.

⁹⁶ BOA, *BEO.*, 4163/312199.

⁹⁷ BOA, *BEO.*, 4158/311826.

⁹⁸ BOA, *DH. MUI.*, 43/14.

Bir diğer idam cezası Bornova'da çetecilik faaliyetinde bulunan Molla Hüseyin bin Yusuf ile üç arkadaşı hakkında İzmir Divan-ı Harp Mahkemesi tarafından yapılan yargılamalar neticesinde verilmiştir. İzmir ve Aydın'da Molla Hüseyin bin Yusuf ile üç arkadaşı dışında toplamda 21 kişi hakkında idam cezası verilmiştir. Bunların 20'si Müslüman, beşi ise Hristiyan'dı. Fakat yapılan şikayetler üzerine konu hakkında başlatılan tahkikat neticesinde idam cezasına çarptırılmış olan suçlulardan şimdiye kadar sadece Hristiyanların cezasının infaz edildiği, hiçbir Müslümanın ise cezasının infaz edilmediği anlaşılmıştır. Bu durum da Rumların tepkisine neden olmuştur. Bu tepkiler üzerine başta Molla Hüseyin bin Yusuf ile üç arkadaşı ve diğer cezaların infazının gerçekleştirilmesi için valiliğe bilgi aktarılmıştır.⁹⁹

Yukarıda örnekleri aktarılan ceza türlerinin yanı sıra 1909 ile 1910 yılları arasında Divan-ı Harp Mahkemeleri tarafından yargılanmış olan şahısların işlemiş oldukları suçlara dair istatistiki veriler de elde edilmiştir. Buna göre İzmir Divan-ı Harp Mahkemesi'nde adam öldürme suçundan dolayı 14, adam yaralama suçundan dolayı 46 kişi yargılanmıştır. Çeşitli suçlardan dolayı aranan beş kişi ise henüz yakalanmamıştır. Ruhsatsız silah taşıma suçundan dolayı 56 çeteci tespit edilmiş, bunlardan 53'ü derdest edilerek yargılama süreçleri başlatılmış, diğer üçünün arama süreci devam etmekteydi. Gasp suçundan dolayı sekiz kişi ele geçirilmiş olup yargılama süreçleri devam etmekteydi. Ancak bir kişinin aramasına devam edilmekteydi. Bakır çalma suçundan dolayı bir şahıs yakalanarak yargılaması yapılmıştır. Cebren suç işleme vakasından dolayı aranan iki kişiden biri ele geçirilip yargılanırken diğeri hala yakalanmamıştır. Son olarak hırsızlık suçundan dolayı toplamda 132 kişi tespit edilmiştir. Bunlardan 123'ü ele geçirilerek yargılanmıştır. Diğer dokuzunun aramasına devam edilmekteydi. Böylece İzmir merkezde 238 vaka tespit edilmiş, vakaları gerçekleştirmiş olan 264 suçludan 250'si yakalanırken, 14'ünün ise derdest edilmesi için takibat süreci devam ettirilmiştir. Netice olarak İzmir'de hırsızlık, adam öldürme, adam yaralama, ruhsatsız silah taşıma, gasp ve cebren suçlar layiha hükümleri çerçevesinde değerlendirilmiştir.¹⁰⁰

Aydın Divan-ı Harp Mahkemesi'nde yargılanan suçluların işlemiş oldukları suç türlerine bakıldığında ise 14 Kasım 1909 ile 14 Ekim 1910 tarihleri arasında Divan-ı Harp Mahkemesi tarafından tutulan zabıt kayıtları konu hakkında ayrıntılı bilgiler içermektedir. Buna göre yargılanan toplam kişi sayısı 106 kişiydi. Bunlardan 33'ü çetecilik, 73'si ise cinayet suçundan dolayı yargılanmıştır.¹⁰¹ Aydın Merkez Tabur jandarması tarafından 62 kişi ele geçirilmiştir. Bunlardan 21'i çeteci, 41'i ise cinayet suçunu işlemişlerdir. Saruhan 2. Tabur jandarması tarafından ele geçirilen altı şahıstan beşi çetecilik diğer biri ise cinayet suçuna karışmıştır. Menteşe 3. Tabur jandarması tarafından ele geçirilen altı kişiden beşi çetecilik, biri ise cinayetten derdest edilmiştir. 4. Tabur jandarması tarafından dört suçludan ikisi çetecilik, diğer ikisi ise cinayet suçundan dolayı yakalanmıştır. Son olarak Denizli 5. Tabur jandarması tarafından cinayet suçundan dolayı 28 kişi ele geçirilmiştir. Ele geçirilen bu suçluların yanı sıra derdest edilemeyen dört şahsın cinayet suçundan dolayı aranmakta olduğu tespit edilmiştir. Bu suçlular hakkında görülen muhakeme neticesinde genel olarak hapis ile idam cezası verilmiştir. Verilen hapis süresi ise suç derecelerine göre bir ile üç ay arasında değişiklik göstermiştir.¹⁰²

⁹⁹ BOA, *DH. MUI.*, 43/14.

¹⁰⁰ BOA, *DH. MUI.*, 2/10.

¹⁰¹ BOA, *DH. MUI.*, 2/10.

¹⁰² BOA, *DH. MUI.*, 2/10.

Layihâ çerçevesinde yürütülen çalışmalar neticesinde çetecilerin kaçakçılığını yapmaya çalıştıkları veya derdest edilmeleri sırasında üzerlerinde yakalanan ürünler hakkında da bilgiler elde edilmiştir. Buna göre yürütülen çalışmalarda ele geçirilen mallar arasında ateşli silahlar, ziraat alet ve ürünleri, sapan, balta, tütün ve saman gibi ürünler yer almıştır. Bu bağlamda 7 Kasım 1909'da Kosova'da ele geçirilen ürünler örnek olarak incelenebilir. Haklarında ihbar alınan bir grup çetecinin İştîp'in Kurişte köyünde İştîpli İbrahim'in çiftliğinden 24 dizin tütün çaldıkları belirtilmiştir. Bu grup daha sonra Beşir'in tarlasından beş sapan, balta ve 24.000 kıyye saman çalmışlardır. Ancak bu çetecilerin kimliklerine dair bilgiler elde edilememiştir. Layihâ çerçevesinde yapılan araştırmalar neticesinde çalınan tütünlere köy ahalisinden Yani ile kardeşinin oğlu Sande'nin evinde bulunmuştur. Tütünlere müsadere edilirken sanıklar ise tutuklanarak Kosova Divan-ı Harp Mahkemesi'ne sevk edilmişlerdir. Diğer malları çalanların kimler olduğu tespit edilememiş olsa da haklarındaki tahkikat süreçleri devam ettirilmiştir.¹⁰³

Ele geçirilen patlayıcı ve ateşli silahlara dair örneklerden biri 13 Ağustos 1910'da Palanka kazasında cereyan etmiştir. Palanka kazasında jandarma olarak görev yapan Faik Çavuş beraberindeki nefer Ahmet'le birlikte satın almış olduğu bir yük odunu neferler aracılığıyla Karakola göndermiştir. Daha sonra tek başına Radibus köyüne gitmiştir. Burada köy muhtarıyla birlikte çetecilerin elinden alınmış olan silahların sayımını yapma ve kaydını tutmaya başlamıştır. Bu sırada köy ahalisinden Buşin İstifan ile Yusim Yaşu İstifan isimindeki şahısların saldırısına uğramıştır. Faik Çavuş yapılan saldırı sonucu hayatını kaybetmiştir. Bu şahıslar hakkında başlatılan tahkikat neticesinde bunların asker firarisi oldukları ve daha önce Subaşı'da bir cinayet suçuna karışmış oldukları tespit edilmiştir. Takiplerine devam edilen bu suçlulardan birinin izine cumartesi günü Radibus panayırında rastlandıktan sonra derdest edilmiştir. Yakalanan bu kişi hakkındaki hukuki muamele layihâ hükümleri çerçevesinde icra edilmiştir. Ancak olaya karışan bir çeteci ile işte parmağı olduğu sonradan tespit edilen muhtarın hala firarda olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu olayla ilgili layihâ hükümlerinin uygulanmasının temel sebebi suçluların derdest edilmesi ve cezaların verilmesinde geç kalınmış olması etkili olmuştur. Nitekim bu kanun çerçevesinde suç işleyen şahısların bir an önce yakalandığı haklarındaki cezanın verildiği görülmektedir.¹⁰⁴

Sonuç

19. yüzyıl ile 20. yüzyılın başlarında Rumeli'de çetecilik faaliyetlerin artış göstermesine bağlı olarak bölge asayişini ve Osmanlı yönetiminin otoritesini sağlamak amacıyla 1909 yılında *Rumeli Vilayetinde Şekâvet ve Müfsidâtın Men'i ve Mütecasırların Takip Te'dibi Hakkında Kanun Layihası* yürürlüğe alınmıştır. Layihanın 27 Eylül 1909 ile 13 Temmuz 1910 tarihleri arasında Makedonya, Selanik, Manastır, Kosova, Yanya, İzmir ve Aydın'da uygulamaya konulduğu tespit edilmiştir. Layihanın yürürlüğe alınmasından sonra tatbikine karşı çıkanlar genellikle ayrılıkçı faaliyetler içerisinde olan kesimler olmuştur. Buna dair girişimlerin Makedonya, Selanik, Manastır ve Yanya'da meydana geldiği saptanmıştır. Karşı gelmelerinin gerekçeleri ise layihâ çerçevesinde kendilerine zulmedilmesi, haksız yere ailelerinin sürgün edilmesi ve ekonomik sıkıntı çekmeleriydi. Ahalinin aksine idareciler ise layihanın tatbik edilmesinden yana tavır takınmışlardır. Bu doğrultudaki girişimler İşkodra, Edirne, Sivas, Hüdavendigâr, Halep, Kastamonu, Diyarbakır, Van, Fatsa, Ordu, Ünye ve Niksar'da cereyan etmiştir. Layihanın tatbik edilmesini sağlayacak olan

¹⁰³ BOA, *DH. MUI.*, 35/31.

¹⁰⁴ Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Dâhiliye-İdare (DH.İD)*, 119/33.

İstidlâ Komisyonlarının Manastır, Yanya, Selanik, Kosova, Makedonya, İzmir ve Aydın'da faaliyet gösterdikleri belirlenmiştir. Bu komisyonların temel görevi çeteciler hakkında bilgi toplamak, takip müfrezelerini idare etmek ve denetlemek, suçlu olduğu tespit edilen kişilerin Divan-ı Harp Mahkemesi'nde yargılanmasını sağlamak, layihanın uygulanmasını sağlamak, yürütülen mücadeleyi koordine etmek, uygulanacak olan muameleyi belirlemek, vilayetlerde denetimlerde bulunmak, kolluk kuvvetlerin sevkini sağlamak, istihbarî bilgiyi toplamak, kolluk kuvvetlerinin tayinlerini idare etmek ve harcamaları yapmaktır.

Çetecilerle mücadelede aktif görevi, nizamiye askerlerinden temin edilecek olan takip müfrezeleri icra edecektir. Bu görevliler dışında her bir köyde iki jandarma ve bu jandarmanın denetiminde olan köy bekçileri görevlendirilmekteydi. Bu görevliler dışında köy ahalisi, muhtar ve İhtiyar Meclisi azalarının da görevleri bulunmaktaydı. Bunların görevleri genelde ihbarda bulunmak ve çetecilerle birlikte hareket etmemek olarak belirlenmiştir. Görevlilerle ilgili meydana gelen şikayetlerin temel kaynağı genel olarak ücret ve kıyafetlerin azlığı ya da çetecilere karşı sayılarının az olması olarak ön plana çıkmıştır. Bu manada şikayetlerin sıklıkla meydana geldiği bölgeler arasında Selanik, Manastır, Kosova ve Yanya bulunmaktadır. İşlemiş oldukları suç türleri genel itibarıyla adam öldürme ve yaralama, gasp, hırsızlık, cebren suç işleme, bakır çalma ve ruhsatsız silah taşıma gibi çetecilik kapsamında tanımlanan çeşitli suçlardır. Başta Rumeli olmak üzere Aydın ve İzmir'de yürütülen çalışmalar neticesinde çetecilerin üzerlerinde yakalan ürünler arasında yanıcı ve patlayıcı maddeler, zirai alet ve ürünler ve at, deve, merkep gibi binek hayvanlar yer almıştır. Bu mallar ise mahkeme kararıyla müsadere edilmiştir. Çetecilerin yargılanma süreçlerine bakıldığında ise layiha çerçevesinde bu kişilerin yargılanacakları tek kurumun Divan-ı Harp Mahkemeleri olduğu belirtilmiştir. Sorgulama işlemi ise mahkemelere bağlı olan İstintak Dairesi'nde istihdam edilmiş devlet memurları tarafından icra edilmekteydi. Divan-ı Harp Mahkemeleri tarafından yapılan yargılamalar neticesinde, para, hapis, sürgün, kürek ve idam cezası verilmekteydi. Ele alınan örneklerden hareketle verilen cezalardan en fazla tartışılanı zorunlu göçe tabi tutulmak olmuştur. Bu göçler genellikle kırsal alanlardan şehir merkezlerine doğru yapılmıştır.

Kaynaklar

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Bâb-ı ‘Ali Evrak Odası (BEO): 3667/274964, 3667/274965, 3673/275446, 3674/275516, 3675/275571, 3679/275876, 3681/276050, 3685/276374, 3739/280398, 3778/283297, 3815/286052, 4158/311826, 4163/312199.

Dâhiliye-İdare (DH. İD): 112/24, 119/33.

Dâhiliye-Hukuk (DH. H): 14/1.

Dâhiliye-Siyasi Kısım (DH. SYS): 18/2.

Dâhiliye-Tahrirat Kalemî (DH. EUM. THR): 11/12.

Dâhiliye-Muhaberat-ı Umumiye İdaresi (DH. MUİ): 2/10, 2/34, 2/43, 2/59, 7/64, 11/8, 13/44, 17/1, 17/2, 17/3, 17/4, 17/7, 17/8, 17/11, 17/12, 17/14, 17/15, 17/16, 17/17, 17/18, 17/20, 17/21, 17/25, 17/50, 18/8, 24/10, 24/11, 24/74, 34/28, 35/31, 43/14, 54/3, 65/2, 80/11, 90/11.

Hâriciye Nezareti-Siyasi (HR. SYS): 200/32.

Hâriciye Nezareti-Sofya Sefareti (HR. SFR. 04): 248/61, 423/95, 611/9.

Meclis-i Vükelâ Mazbataları (MV): 134/1, 134/50, 134/66, 134/74, 135/31, 154/55.

Şûrâ-yî Devlet (ŞD): 26/37.

İrade-Dosya Usulü (İ. DUİT): 79/5.

Araştırma Eserler

Akalın, Durmuş, “XIX. Yüzyılda Osmanlı İdaresi Altında Balkanlar ve Köstendil”, *Yeni Türkiye*, 21/67, (2015): 1674-1694.

Akın, Hatice, Çetin Hatice, “Osmanlı Millet Sisteminin Balkanlar’da Etnik Kimliklerin Oluşmasındaki Rolü”, *Balkanlar’da İslam Medeniyeti Uluslararası Üçüncü Sempozyumu Bildirileri*, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, İstanbul Kasım 1-5, 2006.

Arslan, Zehra “Ağustos 1909 Tarihli Cemiyetler Kanunu Üzerinde Meclis-i Mebusan’da Yapılan Müzakereler ve Cemiyetlerin Yapılanmasında İttihat ve Terakki Örneği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3/11, (2010): 57-72.

Bingöl, Sedat, “Osmanlı Mahkemelerinde Reform ve Ceride-i Mehakim’deki Üst Mahkeme Kararları”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 20/1, (2005): 19-38.

Çanlı, Mehmet, “Balkanlarda Komitacılık ve Çetecilik: II. Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan Oturumlarında Yapılan Tartışmalar ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6/4, (2017): 2825-2846.

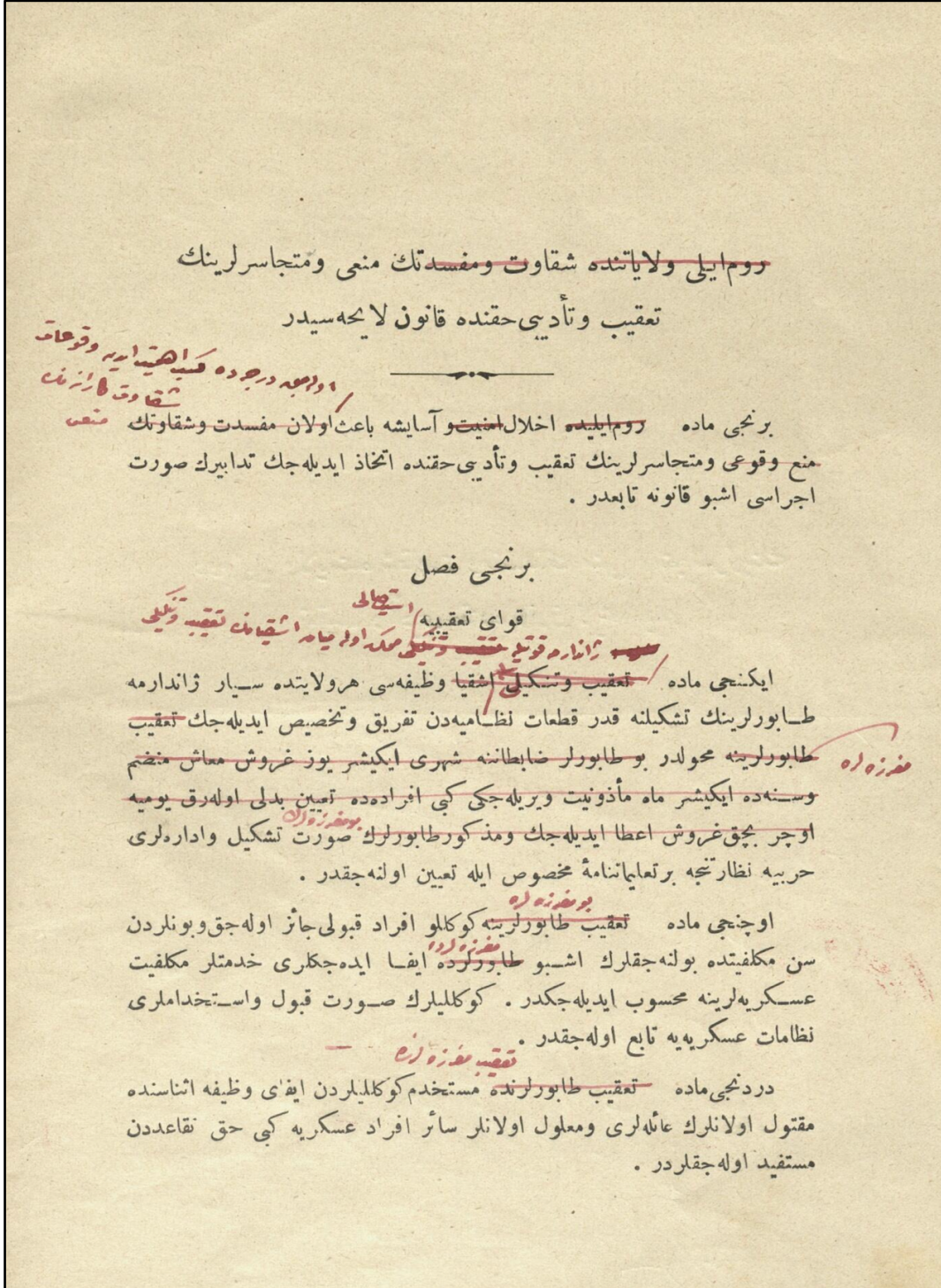
Çanlı, Mehmet, “Bulgar Trakya Komitesi (1918-1934)”, *Türk Dünyası İnceleme Dergisi* XI/2, (2011): 277-292.

Dağ, Mustafa, “Osmanlı Taşrasında Bir Ceza İnfaz Kurumu: Mut Hapishanesi Örneği (1890-1920)”, *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, (2022): 167-201.

- Dağ, Mustafa, “XX. Yüzyıl Başlarında Reji İdaresi’nde Kayıt Dışı Ekonomi Davası: Menbiç Reji Memurluğu Örneği (1910-1911)”, *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8/2, (2021): 207-228.
- Efe, Aydın, Aktürk, Sıraç, “Cebel-i Bereket Livasında Yaşanan Eşkîyalık Olayları (1914-1918)”, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29 (2022): 293-308.
- Yakut, Esra, “Osmanlı Hukukunda Bir Suç Olarak Eşkîyalık ve Cezalandırılması”, *Kepikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, 33, (2012): 21-34.
- Hobsbawm, Eric J. *Eşkîyalar*, Çev. Osman Akınhay, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2011.
- Kılınç, Ahmet, “Klasik Dönem Osmanlı Devleti’nde Uygulanan Kürek Cezasının Hukuki Tahlili”, *Belleten Dergisi*, 79/285, (2015): 531-558.
- Koylu, Zafer, “Makedonya’da Çetelerin Meşruiyet Kulüplerine Dönüşmesi”, *Belleten Dergisi*, 81/291, (2017): 569-588.
- Köksal, Osman, “Osmanlı Devleti’nde Sıkıyönetim ile İlgili Mevzuat Üzerine Bir Deneme”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 12, (2001): 157-171.
- Pullukçuoğlu Yapucu, Olcay, “Bir Çetenin Anatomisi”, *Batı Anadolu Eşkîyalık Tarihi*, 1. bs., Olcay Pullukçuoğlu Yapucu, Cihan Özgün, Ali Özçelik. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 2019
- Saygılı, Hasip, “Rumeli Müfettişliği Döneminde (1902-1908) Makedonya’da Yunan Komitecileri ve Osmanlı Devleti. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11/21, (2015): 147-185.
- Türkan, Gözütok, “Eşkîyalık ve Çakırcalı Mehmet Efe’nin Türk Edebiyatına İzdüşümü”, *Türkbilig Dergisi*, 21, (2011): 49-72.
- Ülker, İbrahim, “Osmanlı Ceza Yargılamasında Müstantik (Sorgu Hâkimi)”, *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 11/1, (2023): 41-57.
- Zekeriya, Türkmen, “Dîvânıharp”, TDV İslam Ansiklopedisi, I, (Ankara 2020) ss. 334-337.

EKLER

EK-1. Rumeli Vilayetinde Şekâvet ve Müfsidatın Men'i ve Müteccasırların Takip Te'dibi Hakkında Kanun Layihası

Kaynak: BOA, DH. MUI., 2/43.

Rumeli Vilayetinde Şekâvet ve Müfsidatın Men'i ve Müteccasırların Takip Te'dibi Hakkında Kanun Layihasıdır

Birinci Madde: Rumilinde ihlâl-i emniyet ve âsâyiŐe be'is olacak derecede kesb-i ehemmiyet eden vukû'ât ve Şekâvet-karanenin men'i ve müteccasırların tâkibi ve te'dibi ittihâz edilecek tedâbirin sûret-i icrâsı iŐ bu kânûna tâb'idir.

Birinci Fasl

Kuvâ-yı Ta'kibiyye

İkinci Madde: Jandarma kuvvetiyle istihsâli mümkün olamayan eŐkıyânın tâkip ve tenkili taburlarının teŐkiline kadar kıtâ-yı nizâmiyeden tefrik ve tahsis edilecek müfrezelere mahuldür. Bu müfrezelerin teşkil ve idareleri Harbiye Nezâretince bir tâ'lîmat-nâme-yi mahsûsa ile tâyin olunacaktır.

Üçüncü Madde: Bu müfrezelere gönüllü efrâd kabûlü câ'iz olacak ve bunlardan mükellefiyette bulunacakların iŐ bu müfrezelerde if'â edecekleri hizmetler mükellefiyet-i askeriyyelerine mahsûb edilecektir. Gönüllülerin sûreti kabul ve istihdâmları nizâmât-ı askeriyyeye tâbi olacaktır.

Dördüncü Madde: Tâkip müfrezelerin müstahdim köklülerden if'â-i vazife esnâsında maktûl olanların â'ileleri ve mâ'lûl olanlar sâ'ir efrâd-ı askeriyye gibi hâk-ı naka'ideden müstefid olacaklardır.